

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ
ТЕХНОЛОГІЇ СЛІЛ**

Спеціальність 014 Середня освіта

(Українська мова і література. Англійська мова)

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Освітній ступінь «МАГІСТР»

Виконала:

студентка 2 курсу, групи УА 66

Савинська Вікторія Миколаївна

Науковий керівник:

канд. пед. наук, доцент

Грицик Надія Володимирівна

Чернігів 2023

Роботу подано до розгляду « ___ » _____ 20 ___ року

Студентка _____ Вікторія САВИНСЬКА
(підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____ Надія ГРИЦИК
(підпис) (прізвище та ініціали)

Рецензент _____ П
(підпис) (прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на розширеному засіданні кафедри іноземних мов та кафедри української мови і літератури

протокол № ___ від « ___ » листопада 2023 року

Студентка допускається до захисту роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри іноземних мов,
гарант освітньої програми _____ Лариса ГОРОДНИЧА
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри
української мови і літератури _____ Тетяна ХОМИЧ
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	11
1.1. Сутність і структура поняття іншомовна комунікативна компетентність учнів старшої школи.....	11
1.2. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів старшої школи.....	19
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЇ CLIL.....	25
2.1. Методичний потенціал технології CLIL для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11 класу ззсо.....	25
2.2. Умови впровадження технології CLIL у процес формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11 класу ззсо.....	32
Висновки до розділу 2.....	41
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ CLIL ДЛЯ УЧНІВ 11 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	42
3.1. Експериментальне дослідження процесу формування іншомовної комунікативної компетентності з використанням елементів технології CLIL учнів 11 класу ззсо.....	42
3.2. Методичні рекомендації щодо формування іншомовної комунікативної компетентності з використанням технології CLIL учнів 11 класу ззсо.....	47

Висновки до розділу 3.....	49
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	59

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ІМ – іноземна мова

АМ – англійська мова

ЗЗО – заклад загальної середньої освіти

ПМІН – предметно-мовне інтегроване навчання

CLIL – Content and Language Integrated Learning

ІКК – іншомовна комунікативна компетентність

НП – навчальні програми

ІЗЛ – інтегровані змістові лінії

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ВСТУП

Інтеграція й активізація взаємодії країн в умовах відкритого і цілісного світу сприяють імплементації іноземних мов (ІМ), зокрема англійської мови (АМ) в освітню компетентнісну модель підготовки сучасної особистості до життя в нових реаліях. Зокрема у Проекті нового базового Закону України «Про освіту» (Стаття 1), Концепції нової української школи(НУШ) спілкування ІМ мовою займає важливе місце серед десяти ключових компетентностей, якими повинен оволодіти випускник реформованої української школи [18].

Головна ідея полягає в тому, що для того, щоб вільно спілкуватись в повсякденному житті АМ сучасні старшокласники мають не лише отримувати базові елементи (знання граматичних, лексичних та фонетичних форм), але і приділяти увагу розвитку таких навичок та умінь, щоб використовувати мовні форми для реальних комунікативних цілей. Саме тому метою навчання ІМ у ЗЗСО є формування іншомовної комунікативної компетентності. Це, в свою чергу, зазначається в Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти і регламентується як здатність і уміння використовувати мовні засоби в різноманітних контекстах залежно від конкретних умов, які постають в ході мовної взаємодії, які характеризуються підпорядкуванням процесам сприйняття і продукування текстових матеріалів, які мають спільні риси з низкою тем багатьох інших існуючих сфер [8].

Загалом стратегія вивчення англійської мови окреслюється потребами сучасного суспільства, а також рівнем розвитку психолого-педагогічних, лінгвістичних, і суміжних наук в нових історичних умовах. Важливе місце у нашому дослідженні посідає також і комунікативний підхід. Саме він розкриває практичну мету англійської мови, яка базується на формуванні та розвитку іншомовної комунікативної компетентності. Для того, щоб отримати гарний результат від навчання, необхідно застосовувати технологію CLIL. Дана технологія дозволяє нам засвоювати нову інформацію іноземною

мовою, де паралельно вивчається іноземна мова та матеріал уроку приблизно на однаковому рівні. Головним в цьому є те, що мова виступає в якості інструменту для оволодіння новою теорією. Слід наголосити, що серед вітчизняних методологічних праць технологія CLIL досі і не стала надто розповсюджена в плані її впровадження для проведення уроків іноземної мови. Це нам дає зрозуміти, що дана тема є дуже актуальна та перспективна у сфері навчання іноземних мов в Україні. Застосування технології CLIL допомагає учням розвивати свою іншомовну комунікативну компетентність, паралельно поглиблюючи свій соціокультурний простір. В іноземних виданнях використання технології CLIL ніколи не виступало в ролі окремого курсу, існують окремі правила введення технології CLIL у хід уроку. Це зумовлено наявністю необхідної літератури для повноцінної реалізації даної технології. Спираючись на вище сказану інформацію, ми розуміємо, що технологія CLIL має свою основну функцію, яка полягає в урізноманітненні процесу навчання, це стосується змістового та процесуального вимірів. Застосовуючи технологію CLIL на уроках іноземної мови у старшокласників ми маємо розуміти, що тематика поєднання CLIL та предметів різностороння та необмежена, це зумовлено становленням особистості, яка готова сприймати нову інформацію іноземною мовою. Предмети можуть бути такі як: хімія, мистецтво, психологія, географія, фізика, біологія, історія, тощо. Навчальні підручники іноземних видань демонструють вправи для застосування цієї технології під час уроку. Завдяки цьому учні 11 класу ЗЗСО навчаються аналізувати одиниці мови, термінологію, притаманну тій чи іншій тематиці, безеквівалентну лексику, фразеологію та особливості її функціонування в конкретному дискурсі. Для того, щоб повноцінно реалізувати вимоги щодо соціокультурної відповідності, вивчення матеріалів іноземною мовою є недостатнім, вчителю слід знайомити старшокласників лише з матеріалами, які містять в контексті фактичний зв'язок з реаліями країни, мова якої вивчається та описувати правдиве та характерне для цієї культури. Користуючись сучасними технологіями, ми маємо доступ до

зарубіжних навчальних матеріалів таких як On screen, користується попитом підручник Network, також на сторінках Inspiration спостерігаємо подібні розділи з вправами. Саме доступ до цих підручників дає можливість нам наголошувати на використанні технології CLIL у англomовних країнах світу, а також спираюсь на зарубіжний досвід створювати плани уроків із застосуванням даної технології в Україні на уроках АМ з метою формування іншомовної комунікативної компетентності у старшокласників. Так як учні старших класів вже готові до того, що можна урізноманітнити тематику та проблематику змісту навчання з поєднанням таких предметів, як фізика, хімія, історія, географія тощо ми можемо говорити про подальшу ефективність цієї технології для формування іншомовної комунікативної компетентності.

Досить багато дослідників цікавилось іншомовною комунікацією. Такі вітчизняні вчені як, С. Козак, Ю. Федоренко, Н. Прудникова, аналізують іншомовну компетентність як багатоаспектний феномен і розкривають його сутність і структуру. Професійна спрямованість зацікавила таких дослідників як М. Прадівляний, Е. Клименко, Л. Ковальчук.

Головна ідея, яка належить до навчання та опанування мов, разом з програмою для вивчення ІМ для шкіл різного типу: загальноосвітнього та спеціалізованого, що характеризуються на поглибленому вивченні ІМ виділяють головну навчальну мету. Мета передбачає формування комунікативної компетентності у старшокласників та розвитку вмінь застосовувати ІМ в якості хорошого інструменту у взаєморозумінні між культурами спираючись на комунікативно-орієнтований підхід до навчання. Ми можемо розглядати мову як засіб пізнання картини світу, розуміння цінностей створених іншими народами. Звісно, що на першому місці стоїть комунікативна мета в навчанні, яка націлена на опанування старшокласниками комунікації в обох формах, писемній та усній.

У зв'язку з наведеною інформацією вище **актуальність** обраної теми полягає у визначенні ефективних підходів для розвитку іншомовної комунікативної компетентності в учнів старшої школи.

Мета дослідження – проаналізувати особливості процесу організації та формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів 11 класу закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Для досягнення поставленої мети, необхідно вирішити такі **завдання**:

- Охарактеризувати поняття іншомовна комунікативна компетентність як важливий компонент у житті учнів 11 класу ЗЗСО, що сприяє вільному спілкуванню з представниками інших культур;
- Виявити особливості процесу формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів 11 класу ЗЗСО;
- Проаналізувати сутність методичного потенціалу технології CLIL для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11 класу ЗЗСО;
- Розробити та експериментально перевірити ефективність використання технології CLIL для формування іншомовної комунікативної компетентності на основі запропонованих навчальною програмою інтегрованих змістових ліній для вивчення іноземної мови учнями 11 класу ЗЗСО [14].

Об'єкт дослідження – це процес формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11 класу ЗЗСО із застосуванням технології CLIL.

Предмет дослідження – іншомовна комунікативна компетентність учнів 11 класу ЗЗСО.

Для того, щоб вирішити зазначені вище завдання використано наступні методи дослідження:

- теоретичні: аналіз наукових джерел з педагогіки, психології та соціології з метою розкриття головної думки поняття іншомовна комунікативна компетентність старшокласника, ознайомлення з методикою технології CLIL для подальшого її практичного використання, ознайомлення з навчальною програмою для учнів 11 класу ЗЗСО [14].
- емпіричні: педагогічне спостереження, анкетування.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що було науково обґрунтовано способи формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів 11 класу ЗЗСО із застосуванням технології CLIL в ході уроку.

Практичне значення роботи характеризується подальшим застосуванням висвітленої теорії для розробки планів уроку під час проходження студентами практики в школі, а також для розробки лекційних та практичних курсів з іноземних мов та методики викладання іноземних мов. Запропоновані розробки на основі інтегрованих змістових ліній для вивчення іноземної мови учнями 11 класу ЗЗСО, котрі є в навчальних програмах та технології CLIL стануть у нагоді педагогам [12].

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися та обговорювалися на Всеукраїнській науково - практичній конференції молодих науковців і студентів «Сучасна освіта: перспективи розвитку». Секція 4 «Актуальні питання методики навчання іноземних мов у закладах загальної середньої та вищої освіти» за темою «CLIL-Lessons як інноваційна форма уроку англійської мови у 11 класах у закладах загальної середньої освіти» (28 березня 2023 р. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка)

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (57 позицій, із

них 33 іноземною мовою), додатків. Загальний обсяг роботи (без урахування додатків) – 58 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Сутність і структура поняття іншомовна комунікативна компетентність учнів старшої школи

Для того, аби з'ясувати сутність і структуру іншомовної комунікативної компетентності старшокласників, ми проаналізували низку наукових праць, у яких висвітлюється дане питання. Це дозволило нам зробити висновок про багатокomпонентність іншомовної комунікативної компетентності.

Перш ніж перейти до аналізу поняття іншомовної комунікативної компетентності, вважаємо за доцільне з'ясувати тлумачення понять «компетентність» та «іншомовна комунікативна компетентність» (ІКК).

Насамперед, у даному дослідженні необхідно розкрити теоретичний аспект такого поняття як «компетентність». Саме поняття «компетентність» науковцями використовується вже досить давно, у більшості випадків його значення стосувалось професійної діяльності людини. Вважаймо, що особистість, яка досягла вершину розвитку своєї професійної діяльності є компетентною у цій справі. Компетентність є дуже багатогранна, тому ми не можемо її характеризувати лише з точки зору вмінь, знань та досвіду людини. Одними із важливих якостей на сьогоднішній день вважаються рівень самостійності, освіченість, яка передбачає набуття важливих навичок для спілкування з людьми, життєві та професійні цінності, уміння вирішувати нестандартні задачі, критично мислити тощо. Сутність вищевикладеного зводиться до того, що компетентність проявляється у будь-якій діяльності

людини, а саме: освітній, суспільній, професійній, інтелектуальній, фізичній та ін [13].

Дослідницькі роботи щодо вітчизняної перспективи компетентності провели такі вчені як І. Бех, Н. Бібік, О. Биковська, Л. Ващенко, В. Вербицький, О. Локшина, О. Кононко, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та інші. Під час дослідження теоретичних матеріалів, ми ознайомились з працею вченого О.Овчарука, де він аналізував досвід розроблення та застосування компетентнісного підходу до формування змісту освіти в зарубіжних країнах. Цей аналіз дав йому змогу вивести на вітчизняний рівень визначення поняття компетентності експертами країн Європейського Союзу як здатність застосовувати знання та вміння, які забезпечують активне застосування отриманих знань у нових комунікативних ситуаціях, як вміння використовувати знання та навички у міжособистісній комунікації творчо та ефективно. Такі ситуації описуються як ті, що орієнтуються на взаємодії з людьми в соціальному дискурсі подібного до професійних випадків комунікації. [17, с. 112].

На думку української вченої О. Кононко, компетентність не означає лише доступну вікову поінформованість старшокласника в широкому колі життєвих проблем. Вона передбачає цілий комплекс притаманних компонентів: наявність чуттєвого досвіду; практичні життєві навички; розвинені потреби, навички, звички; перелік базових особистих якостей, що забезпечують учневі комфортну життєдіяльність; вміння адаптуватись під час зміни умов, пошук сприятливих засобів з метою реалізації особистісного потенціалу [10, с. 37].

Науковиця Л. Масол наголошує на тому, що компетентність – результат не лише освіти, але й всього досвіду людини. Вчена Л. Масол тлумачить компетентність як здатність людини змінювати в собі те, що має змінюватись, як відповідь на виклик ситуації зі збереженням ядра – цілісного світогляду [12, с. 232].

На думку О. Биковської компетентність слід розглядати як особистісну характеристику людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, уміннями, навичками, досвідом та культурою. За її твердженням компетентна особистість здатна використовувати набуті знання і власний досвід та емоційний стан, щоб сприятимуть вирішенню проблем в ході різних ситуацій. А на сам рівень набутої компетентності впливає активність та свідомий підхід до навчання [3, с. 356].

Академік І. Бех вважає недоцільним ототожнення навчальних здібностей, знань й вмінь з компетентностями. Надалі компетентність учений роз'яснює як досвідченість суб'єкта у певній життєвій сфері. Особлива увага тут приділяється досвідченості, а не обізнаності чи поінформованості суб'єкта у певній галузі. Щоб проаналізувати структуру досвідченості, вчений І. Бех виділяє два рівні сформованості компетентності особистості: вищий і нижчий. Говорячи про нижчий рівень компетентності особистості, ми маємо на увазі перманентний розвиток та виправлення на практиці, що в результаті призводить до розвитку досвідченості суб'єкта. На цьому рівні компетентності, виникає необхідність особистості жити в соціумі та пристосовуватись до вимог, які ставить життя. Спираючись на вищий рівень компетентності, ми розуміємо, що дана особистість керується науковим поняттям «компетентність», яке постає єдністю, в якій науково орієнтована дія вказує на послідовність її практичної реалізації. Вона базується на саморегуляції, яка спрямована на вирішення особистістю низки виникаючих проблем впродовж життя. В основі головної ідеї міститься бажання самоствердитись, відчувати почуття власної гідності та широкі соціальні мотиви. Продемонструємо у вигляді таблиці розглянуті вище значення поняття «компетентність» [1, с. 5-7].

Таблиця 1.1

Тлумачення поняття «компетентність»

Поняття «компетентність»

Вчені	Їх твердження
О.Овчарук	здатність застосовувати знання та вміння, які забезпечують активне застосування отриманих знань у нових комунікативних ситуаціях, як вміння використовувати знання та навички у міжособистісній комунікації творчо та ефективно. Такі ситуації описуються як ті, що орієнтуються на взаємодії з людьми в соціальному дискурсі подібного до професійних випадків комунікації
О. Кононко	компетентність передбачає цілий комплекс притаманних компонентів: наявність чуттєвого досвіду; практичні життєві навички; розвинені потреби, навички, звички; перелік базових особистих якостей, що забезпечують учневі комфортну життєдіяльність; вміння адаптуватись під час зміни умов, пошук сприятливих засобів з метою реалізації особистісного потенціалу
Л.Масол	здатність людини змінювати в собі те, що має змінюватись, як відповідь на виклик ситуації зі збереженням ядра — цілісного світогляду
О.Биковська	особистісна характеристику людини, яка повноцінно реалізує себе у житті, володіючи відповідними знаннями, уміннями, навичками, досвідом та культурою
І. Бех	досвідченість суб'єкта у певній життєвій сфері

Отже, враховуючи вище зазначені думки, можемо вважати, що компетентність – це якість особистості, яка характеризується досконалим володінням знань, що формуються в процесі навчання або саморозвитку і реалізується в процесі вирішення життєвих ситуацій будь якої складності.

Говорячи про іншомовну комунікативну компетентність, сформованість якої є метою навчання іноземних мов у школі, вчені зазначають, що вона є

інтеграцією знань, умінь і навичок та виявляється у готовності індивіда бути повноцінним учасником іншомовної комунікації [20, с. 280-286].

С. Ю. Ніколаєва визначає іншомовну комунікативну компетентність як вміння, що сприяють успішному вирішенню індивідуальних та соціальних потреб, можливість справлятися з виконанням поставлених задач [16, с.11-17]. Науковиця наголошує на тому, що іншомовна комунікативна компетентність не обмежується знаннями, вміннями та навичками, а включає досвід індивіда та його особистісне ставлення.

На думку Н. М. Бідюк, іншомовна комунікативна компетентність - це система навчальних цілей в аудіюванні, говорінні, читанні та на письмі, знань, умінь і навичок та технологічного, комунікативного методичного досвіду [4, с. 158-160].

У тлумаченні О. Л. Канюк зазначається, що іншомовна комунікативна компетентність є сформованою здатністю особистості бути в ролі суб'єкта під час перебування в іншомовному середовищі [9, с.60-64]. Водночас, Т. М. Марчій-Дмитраш підкреслює, що іншомовна комунікативна компетентність є сукупністю мовних, мовленнєвих, країнознавчих і лінгвокраїнознавчих знань та умінь, за допомогою яких забезпечується успішність процесу іншомовної комунікації [11].

Таким чином, вважаємо, що під поняттям іншомовної комунікативної компетентності розуміємо систему знань, умінь, навичок, особистих ставлень і досвіду індивіда, що забезпечують його готовність виступати в ролі суб'єкта іншомовної комунікації.

У науковій літературі не зустрічається лише один спосіб для характеристики структури ІКК.

Одними з перших дослідників, які визначили *комунікативну компетентність* були Д. Хаймс і А. Холлідей. Вони стверджували, що “Communicative competence” – це здатність до мовного спілкування у різноманітних ситуаціях під час взаємодії з іншими особистостями, які беруть участь у спілкуванні, доцільно використовуючи мовну систему,

слідуючи мовним нормам, і вибираючи адекватне ситуації спілкування і комунікативну поведінку [44, с. 269-293].

Українські сучасні вчені надають терміну іншомовна комунікативна компетентність таке тлумачення як: – комплекс знань, умінь та навичок, які необхідні особистості, щоб зрозуміти чужу та власну мовленнєву поведінку, цілі, сфери, ситуації спілкування, зміст яких містить такі поняття лінгвістики: стилі, типи, способи, які використовуються для зв'язку речень у тексті, а також навички та вміння аналізувати текстовий матеріал та комунікативні можливості [22, с. 6-7]. Тинкалюк О., зокрема, визначає цей термін як мовні знання, які демонструють високий рівень у володінні вербальними та невербальними засобами. Наголошується на важливості досвіду, який свідчить про вміння застосовувати мову на варіативно-адаптивному рівні, який залежить від мовленнєвої ситуації [16, с. 11-17].

На думку дослідників структура ІКК має три головні компоненти: лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний. Лінгвістичний компонент характеризується наявністю фонологічних, лексичних, граматичних знань та умінь. Щодо соціолінгвістичного, то цей компонент пояснюється використанням мови за соціолінгвістичних умов та демонструє зв'язок з комунікативним та іншими компонентами. Міміка, жестикуляція та інші екстралінгвістичні елементи, які використовуються з метою забезпечення спілкування належать до прагматичного компоненту [43].

Вчений Ян Ван Ек наголошує на існуванні таких компонентів ІКК: лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний, соціальний, стратегічний, дискурсивний [54].

Лінгвістична компетентність відповідає за володіння словниковим запасом та знання граматики. *Соціолінгвістична* компетентність містить вміння, що дають змогу інтерпретувати та застосовувати мовні форми з огляду на комунікативну ситуацію. *Дискурсивна* компетентність тлумачиться як здатність до створення дискурсу, детальніше – використання та інтерпретація значень та форм слів з метою створення тексту, мати навички, які

відповідають за організацію мовного матеріалу у повноцінний текст. Стратегічна компетентність характеризується використанням вербальної та невербальної комунікативної стратегії. Їх мета полягає у компенсуванні граматичних знань, при виникненні необхідності у посиленні риторичного ефекту висловлення чи поява паузи в комунікації. Соціокультурна компетентність містить знання особистості про національно-культурні особливості, притаманні соціальній і мовленнєвій поведінці носіям мови, наприклад: характерні правила етикету, стереотипи, історія та культура країни, і останній компонент, це спосіб застосування цих знань в ході здійснення комунікації. Дана компетентність формується у контексті під час виникнення діалогу різних культур та має велике значення для міжкультурного розуміння між особистостями і відповідає за наявність толерантного ставлення до культури іншої мови. Соціальна компетентність пояснюється виявленням готовності особистості до взаємодії з іншими, бажання та вміння знаходити варіанти вирішення питань в будь якій ситуації [54].

На думку Сура Н. А. *іншомовна комунікативна компетентність має наступні* складові:

- дискурсивна компетентність – вміння створити письмове повідомлення, усну розповідь чи дискурс, володіючи вмінням попередньо поєднати окремі речення із застосуванням низки синтаксичних та семантичних засобів;
- соціолінгвістична компетентність – передбачає продукування словосполук та речень з подібною формою та значення, які належать до окремого соціолінгвістичного контексту під час здійснення іншомовної комунікації;

- стратегічна компетентність – особистість може приймати участь в іншомовній комунікації з отриманням ефективних результатів, завдяки створенню правильної стратегії для подальшого дискурсу і вміння створити умови для адекватної стратегії, яка має вплив на підвищення ефективності від комунікації;
- лінгвістична компетентність – відповідає за розуміння та відтворення вивчених раніше або подібних цим висловлювання та, звісно, важливе значення має вміння розуміння нової лексики, яка не була раніше вивчена для використання в іншомовному середовищі [21, с. 191].

Тому, з огляду на надані характеристики понять вище, такі компоненти повноцінно відтворюють поняття ІКК та тісний зв'язок з низкою вмінь. ІКК можна назвати системним явищем, оскільки вона складається з багатьох факторів, котрі мають свій вплив на її утворення та засвоєння учнями. Іншомовну комунікативну компетентність неможливо розвинути до високого рівня без володіння знаннями з граматики та відповідної лексики, а також усвідомлення соціокультурного контексту. У результаті дослідження наукових джерел вченого Н. А. Сура, продемонструємо розроблену структурну модель ІКК [2, с. 590].

Структура ІКК за Н. А Сура

Рис. 1.1. Структура ІКК за Н. А. Сура

Підсумовуючи даний параграф, слід наголосити на важливості розвитку іншомовної комунікативної компетентності у старшокласників. І тому, дослідивши наукову літературу, виділено низку визначень від вчених, які пояснюють сутність поняття “компетентність”. Тому можемо стверджувати, що компетентність у віці старшокласників базується, в основному, на здатності у застосуванні знань та вмінь, котрі надалі допоможуть у взаємодії з іншими людьми, сприятимуть реалізації власного особистісного потенціалу та свідчать про досвідченість особистості у певній життєвій сфері.

Наприкінці відзначимо, що в якості визначення поняття та характеристики ІКК працювало чимало вчених. Зокрема, розглянуті дослідження закордонних та вітчизняних вчених, наприклад: І. В.Ставицька, С. Ю. Ніколаєва, Н. М. Бідюк, О. Л. Канюк, Т. М. Марчій-Дмитраш, О. Тинкалюк, Ян Ван Ек, Н. А. Сура та інші. Розроблено структурну модель ІКК за Сура Н.А. у вигляді схеми.

1.2 Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів старшої школи

Учні старшої школи отримують знання з іноземної мови в межах двох рівнів, а саме: базовому загальноосвітньому та поглибленому профільному. Це визначається з огляду на затверджений навчальний план та наявністю спеціальних навчальних програм. Старшокласники, які навчаються на базовому загальноосвітньому рівні, можуть оволодіти іншомовним досвідом,

який допомагає сформувати ІКК на рівні користувача, який вільно володіє мовою [14].

Зміст навчання залежить від єдності таких компонентів: предметний, процесуальний, емоційно-ціннісний, який було розроблено спираючись на взаємопов'язане володіння ІМ та культурою цього народу. Завдяки цьому підходу в учнів відбувається підготовка до майбутніх іншомовних комунікацій, які можуть виникнути в різних сферах життя на основі визначених навчальною програмою низки тем та ситуацій. Успішне завершення останнього навчального року зумовлює володіння ІМ на відповідному рівні, наприклад: учні загальноосвітнього навчального закладу мають досягти рівня В1, учні, які вивчали ІМ поглиблено в спеціалізованій школі мають оволодіти рівнем В2, рівень А2+ передбачений для учнів, які вивчають другу ІМ. [14]. Такі рівні характеризують з огляду на отримані результати в ході навчання, які проявляються у всіх видах мовленнєвої діяльності. Вони затверджені згідно Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [8].

Саме тому першочерговим завданням, яке сьогодні постає перед вчителями ІМ і майбутніми також постає в проблемі, яка відповідає за відповідні умови забезпечення оволодіння старшокласниками ІМ та необхідним розвитком вміння використовувати ІМ як засіб здійснення комунікації. Пояснюється таке завдання необхідною передумовою для комунікації опинившись в ситуації полікультурного простору, відповідно формування *іншомовної комунікативної компетентності*.

Формування іншомовної комунікативної компетентності - це складний і комплексний процес. Важливо, при формуванні іншомовної комунікативної компетентності враховувати всі види мовленнєвої діяльності, а саме:

- усні: аудіювання, говоріння;
- письмові: читання й письмо.

Навичка говоріння та письма належать до продуктивних видами мовленнєвої діяльності, які розвивають креативне мислення і дозволяють учневі демонструвати себе. Читання й аудіювання, відповідно, постають як рецептивні види мовленнєвої діяльності, які мають важливу роль у сприйнятті інформації та сприяють розвитку в учнів критичного мислення. Значну роль у формуванні іншомовної комунікативної компетентності відіграє комунікативне завдання, яке постає у вигляді комплексного виду навчання, який має на меті не тільки використання умінь вербальної взаємодії, що зумовлює інтегрування мовленнєвого досвіду, набутого в процесі опанування теми та інших, які вже були засвоєні раніше та відповідної комунікативної поведінки під час спілкування та здатності успішно користуватись різноманітними стратегіями для досягнення мети [15, с. 39-46].

На формування комунікативної компетентності впливають внутрішні та зовнішні фактори. Внутрішні фактори мають такі компоненти: мотивація учнів, внутрішня позиція; розвиток і процес затвердження особистого Я та почуття, що характеризують ідентичність особистості. Зовнішніми факторами є соціальні умови, які пояснюються наявністю діалектизмів, соціальної структури, віковою різницею між комунікантами, соціальним статусом, рівнями культури та освіти, місцем проживання та відмінністю у поведінці, яка відбувається в процесі мовлення згідно наявної ситуації. Щодо внутрішніх та зовнішніх факторів, то вони характеризуються взаємозалежністю. Результативному засвоєнню ІКК сприятиме лише комплексність даних факторів [15, с. 39-46].

Однією із важливих особливостей формування ІКК на яку слід звернути увагу – це вікова категорія старшокласників. На момент навчання в 11 класі ЗЗСО, вік старшокласників від 15 до 17 років. Тому, вчителю слід враховувати, що досягнення результатів, в даному випадку – формування іншомовної комунікативної компетентності, залежить від правильно організованого процесу навчання, який відповідає віковій категорії учнів.

Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти Асоціація мовних експертів ALTE (The Association of Language Testers in Europe) виділено 6 рівнів знання мови: інтродуктивний (Breakthrough або A1), середній (Waystage або A2), рубіжний (Threshold або B1), просунутий (Vantage або B2), автономний (Effective Operational Proficiency або C1), компетентний (Mastery або C2) [8].

На основі вищезгаданої інформації в даному параграфі про необхідний рівень володіння іноземною мовою на кінець 11-го класу учнями ЗЗСО, визначений навчальними програмами, подальша практична реалізація експерименту відбуватиметься на основі дібраних навчальних матеріалів відповідного рівня іноземної мови [14]. У результаті, розглянемо приклади підручників зарубіжних видань, які можуть бути використані вчителем для проведення уроку ІМ, за допомогою яких старшокласники матимуть змогу краще зрозуміти культуру та особливості країни, мова якої вивчається, наприклад: On screen, Network, Inspiration, тощо. [5, с.16-27].

У результаті дослідження низки наукових джерел, визначено особливості формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО. Вважаємо, що для отримання високих результатів в ході навчання, слід враховувати ряд необхідних факторів при організації уроку ІМ. Вікові особливості старшокласників передбачають вимоги щодо підбору матеріалу для подальшого проведення уроку іноземної мови для кращого розуміння культури держави, мова якої вивчається. Це матиме вплив на подальше забезпечення оволодіння учнями 11 класу ЗЗСО англійською мовою та розвитком уміння користуватись нею, як засобом спілкування. Тому вчитель має враховувати зазначені в даному параграфі чинники, що впливають на формування іншомовної комунікативної компетентності у старшокласників, для досягнення різностороннього розвитку учнів як особистостей також.

Висновки до розділу 1

В першому розділі ми розглянули важливі теоретичні питання, які надалі нам допоможуть суттєвіше вникнути в суть роботи. На основі

дослідження наукової літератури було охарактеризоване поняття ІКК та його структура. Наступним етапом роботи було дослідження особливостей формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів старшої школи. За допомогою низки варіантів від вчених щодо тлумачення твердження компетентність розуміємо його багатогранність. Зміст поняття компетентність складається з багатьох характеристик, це зумовлено його розглядом не лише з точки зору вмінь та досвіду людини. Тому в результаті дослідження теоретичних матеріалів можемо стверджувати, що компетентність характеризує наявність в особистості таких якостей як: рівень самостійності, освіченість, яка передбачає набуття важливих навичок для спілкування з людьми, життєві та професійні цінності, уміння вирішувати нестандартні задачі, критично мислити та інше. Ряд дослідницьких робіт було зроблено такими вітчизняними вченими як І. Бех, Н. Бібік, О. Биковська, Л. Ващенко, В. Вербицький, О. Локшина, О. Кононко, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та інші, тому доречно було оформити кожен варіант тлумачення поняття компетентність у вигляді таблиці.

Наступний етап роботи, а саме другий параграф передбачав не лише характеристику більш ширшого поняття ІККале й особливості формування ІКК в учнів старшої школи. Спираючись на думки багатьох вчених, викладених у їх наукових джерелах можемо стверджувати, що ІКК - це інтеграція знань, умінь і навичок та виявляється у готовності особистості бути повноцінним учасником іншомовної комунікації. Підґрунтям для написаного вище поняття стали праці таких вчених як: С. Ю. Ніколаєва, Н. М. Бідюк, О. Л. Канюк та Т. М. Марчій-Дмитраш. Також це дає змогу наголосити, що для оволодіння ІКК особистість має набути необхідних для неї умінь та навичок, які дають змогу вільно виступати в ролі суб'єкта іншомовної комунікації. Варіанти структури поняття ІКК на основі наукової літератури деяких вчених мають незначні відмінності. Вчений Вало Хатмахер виділяє структуру з трьох компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного і прагматичного. Дослідник Як Ван Ек розкриває структуру поняття вже

п'ятьма компонентами, а на думку Н.А. Сура складові ІКК мають наступні назви: дискурсивна компетентність, соціолінгвістична компетентність, стратегічна компетентність, лінгвістична компетентність.

Враховуючи особливості формування іншомовної комунікативної компетентності, зазначені в наукових джерелах багатьох вчених, слід сказати, що цей процес є досить складний і комплексний. Перед вчителем іноземної мови поставлена задача у забезпеченні оволодіння старшокласниками іноземною (англійською) мовою та розвитком у них уміння користуватися іноземною мовою, як засобом спілкування. В результаті застосування на уроках іноземної мови вчителем всіх видів мовленнєвої діяльності, а саме : усних, до яких належать аудіювання та говоріння, письмові передбачають читання й письмо, відбувається успішний вплив на формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО, що є важливою і необхідною передумовою для їхньої успішної життєдіяльності в полікультурному просторі.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОГОЛОГІЇ CLIL

2.1 Методичний потенціал технології CLIL для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11 класу ззсо

Сьогодні можна охарактеризувати стрімким розвитком технологій, тому саме зі шкільного віку необхідно готувати до цього особистість. Це передбачає її уміння, які сформовані у визначенні комунікативна компетентність та іншомовна комунікативна компетентність. Зокрема, учень старшого класу з часом має володіти іноземною мовою для вільного спілкування з іноземцями, знатися на культурній спадщині країни, мова якої вивчається та вміти вирішити важливі для себе питання, які можуть виникнути в житті.

В цьому підрозділі ми маємо розглянути весь методичний потенціал технології CLIL і чому саме цю технологію необхідно активно впроваджувати під час навчання на території України. Досліджуючи питання у покращенні ефективності у вивченні іноземної мови старшокласниками, було прийнято рішення зупинитись на технології CLIL. Завдяки аналізу наукової літератури, можна зробити висновок, що застосування технології

CLIL в ході уроку іноземної мови допоможе як найкраще сформувати іншомовну комунікативну компетентність в учнів 11 класу ЗЗСО.

Акронім CLIL вперше з'являється на просторах Європи у дев'яності роки, більш точно, у 1994 році створено термін Девідом Маршем та Енн Мальєрс вже в якості методології. Впровадження технології CLIL було пов'язано з метою створення умов вивчення одночасно декілька мов, що називається білінгвізм. Таким чином відбувалось вивчення нового матеріалу учнями з використанням іноземної мови. CLIL розглядається як дидактичний підхід до викладання предметів, який поєднує в собі дві мети – засвоєння нового матеріалу з предмету, який викладається та знання з іноземної мови, яка є інструментом для подачі нової інформації. Засвоєння іноземної мови передбачає вільне володіння мовою в різних життєвих ситуаціях у подальшому. Технологія CLIL містить в собі методи, які називаються hard CLIL та soft CLIL. Hard CLIL особливий тим, що застосовуючи його вчитель має викладати предмет лише іноземною мовою, де першочерговою метою виступає розуміння нової інформації з предмету, а не мови. Досліджуючи soft CLIL, ми можемо сказати, що цей метод передбачає більш простий підхід у вивченні матеріалу, де зміст підпорядковується мовній меті. У цьому випадку надається перевага вивченню іноземної мови. Слід зрозуміти, що технологія CLIL базується на використанні мови з метою передачі знань з предмету, який раніше вивчався або є новим для старшокласників [42, с.113]. В більшості випадків технологію CLIL застосовують разом з гуманітарними та природничими предметами. На якісне подання інформації учням дуже впливає викладацький склад, а саме кваліфіковані педагоги, які мають доступ до необхідних дидактичних матеріалів. Такий вчитель повинен вміти оцінити рівень продуктивності в учнів та загалом використання мови. Вище сказані факти дають нам зрозуміти, що впровадження інтегрованого навчання в хід уроку додають більше вимог вчителю та учням ніж ті, що є в традиційному підході вивчення іноземної мови. Під час впровадження даної технології, в європейських школах спостерігались такі проблеми: дефіцит кваліфікованих

педагогів для досягнення цілей нової технології та недостатнє фінансування для реалізації задумів.

Європейські науковці, такі як Койл, Худ та Марш обговорювали одночасне поєднання змісту, знань, спілкування та культури, що надалі набуло назву 4Cs (content, communication, cognition, culture, and context in CLIL). 4Cs це чотири головні принципи, які можуть використовувати вчителі як основу для розробки навчальної програми на основі технології CLIL. Дана структура зосереджена на важливості розвитку когнітивних навичок, творчого навчання та спільної соціальної взаємодії між учнями. Зупинимось на більш детальному описі кожного пункту цих принципів:

- Зміст (англ. content) - зміст містить у собі засоби для рефлексії та інтерпретації, які дають можливість розвивати когнітивні навички. Тому знання змісту передбачає не накопичення знань, а базується на творчому застосування знань за допомогою генерування планування та продукування ідей. Вивчення змісту предмета учнями сприяє кращому розвитку навичок нижчого порядку, а саме: запам'ятовування, розуміння, застосування applying, а також навичок вищого порядку, до яких належать аналіз, оцінка та створення. Така класифікація була запропонована за версією таксономії Блума [45, с. 212-218]. Знання, які стосуються змісту допомагають розвитку мета когнітивних навичок. Мовні одиниці, зміст мови інтегрується зі знаннями, які стосуються змісту дисципліни, а мовні форми та їх значення відображаються та аналізуються багатомовними засобами;
- комунікація (англ. communication) - використання мови розуміється як соціальна, точніше міжособистісна взаємодія, також займає чільне місце використання мови з точки зору культурного та особистого, де відбувається за умови внутрішньо особистісної взаємодії;

- пізнання (англ. cognition) - концепція даного пункту полягає у розвитку навичок нижчого рівня (запам'ятовування, розуміння, застосування) та навичок вищого рівня (аналізу, оцінки, створення), весь процес навчання мови та змісту відбувається завдяки використанню завдань, які дають можливість учням міркувати, аналізувати інформацію та творчо створювати щось власне;
- культура (англ. культура) - інтеграція змісту та мови тісно пов'язана з культурними елементами країни, мова якої вивчається. Мета технології CLIL виражена у розвитку культурного розуміння та усвідомлення учнями умовностей, які закладені у мову змісту предмета;
- контекст (англ. context) - охоплює в собі три інші компоненти, такі як зміст, комунікація та пізнання.

Після детального аналізу всіх компонентів 4Cs, ми розуміємо, що всі вони мають між собою тісний зв'язок та кожен пункт відіграє свою важливу роль у навчанні, зокрема впливає на формування іншомовної комунікативної компетентності. Застосування 4Cs дає можливість учням не лише засвоювати зміст нової теми, але й розширяти власне бачення світу [33]. Спираючись на це, ми розуміємо, що застосування такого підходу може принести позитивні зміни в класі, які, звісно, реалізуються не так легко [34].

Як наголошувалось раніше, одним із важливих етапів у використанні технології CLIL є низка факторів, зокрема кваліфіковані вчителі, які готові до змін. Адже тепер, за словами вченого Возняка, два типи вчителів мають бути притаманні одній особистості. Це коли вчитель, який володіє іноземною мовою повинен знатися на змісті предмету, який раніше був для нього геть новим. Необхідно створити умови праці, в яких відбудеться ефективна інтеграція як змісту, так і мови [57].

Застосовуючи технологію CLIL на уроках іноземної мови, слід звертати увагу на розвиток знань, навичок та розуміння змісту в учнів та їх залучення до когнітивного процесу на вищому рівні. Акцентувати також на взаємодії у комунікативній діяльності, розвитку необхідних комунікативних навичок у старшокласників та усвідомлення культурної спадщини країни, мова якої вивчається.

Процес інтеграції змісту та мови, зокрема використання технології CLIL на уроках іноземної мови, дає змогу досягти необхідну мету, яка відрізняється від інших комунікацій в класі. Завдяки технології CLIL учні мають багато можливостей для засвоєння теми уроку. Старшокласники занурюються в більш натуралістичне середовище, що призводить до кращого розвитку їх навичок [47]. CLIL характеризується іншим підходом у викладанні змісту, саме це сприяє когнітивному розвитку та розвитку гнучкості учня у засвоєнні інформації завдяки конструктивізму даної технології [32]. Технологія CLIL сприяє розвитку кращого міжкультурного розуміння у старшокласників та дозволяє їм не відчувати мовного бар'єру, опинившись в умовах інтернаціоналізації [32]. Спираючись на вище зазначену інформацію, нам стає зрозуміло, що технологія CLIL є дуже динамічною та більшою ніж два компоненти змісту та мови. Освіта, завдяки технології CLIL позбувається рамок у вивченні предметів та мови в цілому [33]. Під час ери глобалізації технологія CLIL, на думку закордонних урядів, стає важливим та ефективним компонентом у вивченні іноземної мови. Застосування цієї технології сприятиме мовному розвитку громадян та започаткуванням передумови економічного успіху. Це сприяє не тільки додатковому доступу до інформації, детальніше, до контексту з когнітивно складними завданнями, що сприяють розвитку учня в напрямку змісту дисципліни та іноземної мови [36]. Більше того, технологія CLIL створює автентичний комунікативний контекст та особистість перебуває неначе в оточенні людей, для яких іноземна мова є рідною, так мова засвоюється легше, коли фокус уваги направлений на значення контексту. Підсумовуючи

викладений матеріал раніше, слід наголосити, що технологія CLIL характеризується ретельним аналізом лінгвістичних вимог, які постають у вигляді завдань перед учнями під час вивчення іноземної мови. Найкращим прикладом для цього може слугувати модель Койла, в основі якої є лінгвістична прогресія в трьох напрямках: - мова як вивчення дисципліни (необхідна для доступу до базових знань у відповідному контексті), - мова для навчання (мова потрібна для оперування та взаємодії з новою інформацією для повного розуміння її контексту), - мова скрізь навчання (засвоєння мови в результаті виконання низки вправ та завдань) [31, с. 543-462]. Таким чином, завдяки CLIL іноземна мова стає доступною для особистості, та створюються всі умови для того, щоб учень міг самостійно виконати успішно поставлені перед ним завдання та засвоїти інформацію, котра не завжди є у тематичних предметах [31, с. 543-462].

Інтеграція, застосована під час уроків, характер пізнання нового, соціальна взаємодія та використання мови є основною ідеєю CLIL. Дослідження закордонних вчених щодо двомовності отримали дуже позитивні результати, котрі підтверджують вивчення мови, що поєднуються зі змістом та пізнанням [35, с.71– 83]. Концепція мовного триптиху Койла та модель 4Cs синтезують ключові теоретичні концепції щодо ролі мови, змісту, пізнання, комунікації та культури та успішно інтегрують їх у підхід CLIL.

Методичні матеріали, які націлені на впровадження технології CLIL на уроках іноземної мови мають неабиякий вплив на рівень навчання старшокласників. Спираючись на закордонні дослідження, ми розуміємо, що учні, які в свій час отримували знання на основі технології CLIL значною мірою перевершують своїх однолітків. Цей успіх може свідчити про те, що старшокласники, під час навчання яких було застосовано технологію CLIL, краще сприймають інформацію на слух та володіють навичкою читання. Такі учні вільно володіють значним обсягом словникового запасу, знаються на правильній вимові іноземною мовою, відрізняються умінням грамотно писати та усною мовою [25, с. 36-49]. Під час реалізації методичних

тонкостей, у застосуванні технології CLIL можуть бути суперечності між змістом та формою, тому для цього є два варіанти розвитку подій. По-перше, краща теоретична модель для інтеграції контенту в технології CLIL повинна бути закріплена успішним результатом на практиці. Відправною точкою для координації навчання може стати інструкція Елліса, де зазначена чітка інструкція в якій наголошується про наявність завдань, фокус яких не має натуралістичного впливу. Наступним, другим варіантом, який застосовується для кращого балансу між змістом та мовою слід визначити наперед, які лінгвістичні результати розумно очікувати від застосування методичного потенціалу технології CLIL. Було визначено, що специфіка соціо-прагматичних умов в класах, де застосовувалась технологія CLIL полягала в накладенні обмежень на всі аспекти комунікативної компетентності, набутої учнями під час вивчення матеріалу за допомогою технології CLIL [37], [38, с.241-267]. Мотивація є головною частиною у старшокласників під час вивчення мови, зокрема іноземною. Два типи мотивації мають інтегрований характер, мета якого в тому, щоб бути частиною культури мови, яка вивчається та інструментальний, коли мова вивчається для власних цілей [39], [40]. Технологія CLIL завдяки інтеграції мови та змісту інформації може підвищити рівень мотивації в учнів, які мають можливість перебувати в автентичному контексті під час використання мови на уроках. Методика CLIL має свою особливість в тому, що іноземна мова є лише засобом у засвоєнні нового матеріалу, а не самоціллю для вивчення. Це сприяє кращій ефективності учнів на уроках та зменшує рівень їх тривоги [46]. Зміст уроків побудований таким чином, що старшокласники мають можливість працювати на більш творчому та складному когнітивному рівнях та ають можливість для справжньої взаємодії з іншими, та їх взаємодії із світом різноманітних контекстах [40].

Технологія CLIL тісно пов'язана з розвитком міжкультурної свідомості в старшокласників, надаючи їм досвід, якого неможливо досягнути в одномовному або традиційному MFL (Modern Foreign Languages) середовищі.

Хоч ми і розуміємо, що мова та культура нероздільні між собою у вивченні, слід наголосити, що традиційний спосіб вивчення мови зазвичай не призводить особистість, зокрема старшокласника, до такого рівня самосвідомості та толерантності до відмінностей, пов'язаних із міжкультурним розумінням [27, с. 68-72]. Ключова відмінність технології CLIL спостерігається у наданні необхідного контексту та використання іноземної мови лише як інструменту для отримання знань та їх подальшого використання у життєвих ситуаціях. Завдяки цьому, старшокласники мають можливість глибше пізнати себе та інших та спостерігати за результатами своїх ровесників.

Для успішної реалізації технології CLIL на уроках АМ з метою формування ІКК недостатньо мати лише один підручник з іноземної мови. Інноваційна технологія CLIL базується на використанні різноманітних допоміжних матеріалів для уроку, які можливо знайти в Інтернеті та адаптувати так як це необхідно. Для створення роздаткового матеріалу необхідно використовувати комп'ютер, а для відтворення створених вчителем презентацій необхідно забезпечити клас інтерактивною дошкою.

Підсумовуючи цей параграф, нами було виявлено, що технологія CLIL може виступати як альтернативна та додаткова модель з цінною методикою, яка допомагає усувати недоліки, котрі присутні в традиційних підходах. Саме застосування методичного потенціалу даної технології веде результати учнів до вищого рівня лінгвістичного володіння та збільшення їх мотивації до навчання та засвоєння нового матеріалу. Технологія CLIL може застосовуватись в ході уроків для учнів, які володіють різним рівнем здібностей, що сприяє унікальній можливості у підготовці учнів до комфортного перебування в іншомовній країні. Необхідно наголосити, що в сучасному світі основною мовою під час застосування технології CLIL є англійська. Завдяки інтегрованому вивченню іноземною мови, безсумнівно, старшокласник має вищий рівень свідомості та ставлення до самого себе, адже отримавши значний багаж знань на уроках іноземної мови, учень не

розгубиться і буде почувати себе комфортно під час комунікації в іншомовному середовищі.

2.2 Умови впровадження технології CLIL у процес формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11 класу ззсо

Другий параграф цього розділу доречно буде почати з характеристики умов, в результаті дотримання яких можливо якісно проводити уроки за допомогою технології CLIL та в той же час формувати іншомовну комунікативну компетентність учнів 11 класу ЗЗСО. Низка умов дає можливість учням самоконструювати власні знання та краще зрозуміти навколишній світ.

При впровадженні інтегрованих уроків важливо створити стратегію. Однією з ключових речей, які слід пам'ятати, є те, що мова та зміст предметів надаються однаковою вагою і що до нього не слід ставитися як до мовного класу, ні до предметного класу, який просто викладається іноземною мовою. Успішний урок CLIL повинен включати наступні чотири елементи: зміст, пізнання, культура та комунікація [49].

Інтегрований урок на основі технології CLIL сприяє створенню умов для розвитку інтелектуальних умінь старшокласників, мовлення, вміння робити висновки та узагальнювати нову інформацію, отриману в ході уроку. Подібний урок передбачає створення реалістичних умов за яких відбувається використання іноземної мови.

Технологія CLIL дає можливість легко та органічно поєднати зміст і мову, формуючи словниковий запас та граматичні навички не ізольовано, а в зв'язку з опануванням нового предметного змісту. Дослідник Д. Марш наголошує, що CLIL не характеризується на основі чим більше ти маєш, тим кращим ти стаєш. Зазвичай обсяги автентичного навчального змісту досить лімітовані. Використання іноземної мови як функціонального засобу з метою опанування змісту навчального предмету передбачає те, що учень застосовує власний навчальний стиль та пізнавальні стратегії, тому результат навчання зазвичай значно вищий [50].

Аналіз літератури зарубіжних авторів (Ж. П'яже, Дж. Дьюї, Г. Гарднер, Дж. Брунер, Д. Марш) та вітчизняних (Н. Грицик, Пасічник О.С, Пасічник, О.О.) про особливості впровадження технології CLIL у процес формування іншомовної комунікативної компетентності учнів 11 класу ЗЗСО дають можливість визначити умови необхідні для впровадження [41], [34].

Перша умова це - використання автентичного матеріалу. Типовий варіант уроку з використанням технології CLIL містить в собі чотири основні компоненти. Одним з цих компонентів є зміст (content), котрий має містити в собі автентичний матеріал для роботи з учнями під час уроку. Вчитель під час вибору текстів для учнів має в першу чергу звертати увагу на автентичність тексту. Це дасть змогу учням краще поринути в процес пізнання предмету, також з'являється можливість реального зв'язку зі світом, учні можуть попрактикуватись у реальному використанні іноземної мови, що відбувається за умови комунікації один з одним під час опрацювання матеріалів [49].

Друга умова передбачає активну допомогу і підтримку вчителя. Дослідивши низку праць, ми можемо наголосити, що на території України технологія CLIL є інноваційною. Дана технологія знаходиться лише на етапі дослідження теоретичного матеріалу, а не активного впровадження. Тому під час застосування технології CLIL вчителю важливо використовувати прийом scaffolding learning (англ. scaffolding — будівельне риштування). Цей прийом полягає у підтримці вчителем процесу виконання завдання учнем, управління елементами вправ, надання додаткових пояснень учням, які можуть бути мультимодальними за природою (схеми, таблиці, карти тощо). Така допомога вчителя дає можливість надати головну роль учневі в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності, користуючись засобами технології CLIL. Згодом такі «підмостки» від вчителя дають змогу учням виконувати завдання самостійно, без опори. “Scaffolding” містить в собі декілька різновидів:

- лінгвістичний (“linguistic scaffolding”) містить спеціалізовану лексику; головні мовні структури англійської мови; граматичні структури, інформацію про специфіку тексту з дисципліни;
- когнітивний (“cognitive scaffolding”) надає підтримку ментальних процесів, котрі спрямовані на переробку інформації і ментальних знань, необхідних для регуляції та контролю за навчальною діяльністю;
- культурний (“cultural scaffolding”) підтримує тісний зв’язок з різними культурами;
- емоційний (“affective scaffolding”) відповідає за емоційний та психологічний стан учнів [56].

Третя умова полягає у взаємодії та продуктивній комунікації. Для того щоб створити ідеальні умови для формування іншомовної комунікативної компетентності у старшокласників ЗЗСО, вчителю слід звертати увагу на взаємодію та продуктивну комунікацію. Для імплементації технології CLIL в освітній процес учнів 11 класу ЗЗСО, важливе місце посідає взаємна та продуктивна комунікація. Адже дана технологія характеризується спілкуванням учнів один з одним та вчителем мовою, що вивчається. Для продуктивної комунікації вчителю необхідно плідно підготуватись до майбутнього уроку та доступно пояснювати матеріал учням. Важливе місце займає наявність нових лексичних одиниць, що теж значно полегшить мовний бар'єр під час висловлення власних думок учнями в ході уроку [28, с.124].

Четверта умова базується на використанні елементів культури. Така умова як використання елементів культури тісно пов'язана з формуванням іншомовної комунікативної компетентності. Адже для вдалою комунікативної діяльності з іноземцями, учневі слід ознайомитись з культурною спадщиною мови, яка вивчається та є рідною для тої чи іншої країни, в даному випадку

такою мовою постає англійська. Пізнання культури мови, яка вивчається за допомогою CLIL є головним аспектом у даній технології [31, с. 543–562]. Звертаючи на це увагу під час складання плану уроку в подальшому учні мають змогу розширювати власні культурологічні знання, здатні усвідомлювати схожі та відмінні риси, має неабиякі переваги для соціалізації в сучасному полікультурному просторі. Технологія CLIL дає можливості широкого запровадження культурного контексту, сприяє розвитку в учнях 11 класу ЗЗСО позитивного ставлення, усвідомлення власного (локального) та глобального громадянства [29, с. 127].

П'ятою умовою є розвиток когнітивних процесів мислення. Остання умова полягає в когнітивних процесах мислення, що виділяє мисленнєві навички, типи питань, що дають змогу учням знайти правильні відповіді; завдання для обговорення. Осмислення характеризується виконанням функції вирішення завдань від вчителя, вмінням будувати логічні конструктори та доведенням правильності у виборі методики з метою розв'язання задачі учнями 11 класу ЗЗСО використовуючи іншомовне мовлення. Подібні завдання мають обов'язково вирішуватися за допомогою й під постійним контролем з боку вчителя, хоча результат поставленого завдання є не менш важливий за спосіб розв'язання [28, с. 124].

Говорячи про технологію CLIL, то когнітивність та інтерактивність даного підходу описується на основі таксономії Б. Блума та комунікативної моделі Дж. Коммонса, в якій розумова діяльність щодо іноземної мови поділяється на етапи. Перші три етапи - це знання, розуміння, використання, які належать до компетентностей базового рівня та відповідають таким мовним умінням, як вимова, лексика, граматики. Наступні три характеризують компетентності вищого порядку та відповідають таким умінням, як аналіз, синтез, оцінка, котрим належить більш усвідомлений вибір лексичних одиниць та визначення функціонального значення тієї чи іншої граматичної структури. Проведення уроку іноземної мови із використанням технології CLIL передбачає встановлення "мовного балансу"

та починається визначенням ключових лексичних одиниць, які будуть необхідні для розуміння контексту дисципліни. Розгорнуто система Б. Блума може бути представлена у вигляді таблиці (таблиця).

Таблиця 2.1

Розумова діяльність при вивченні мов за таксономією В. Блума та комунікативної моделі Дж. Коммонса (читати знизу вверх)

навички вищого порядку	оцінка	Демонструвати аргументи, захищати власну точку зору, доказувати, прогнозувати;
	синтез	Створити, розробити, скласти план;
	аналіз	Проаналізувати, перевірити, провести експеримент, організувати, порівняти, знайти відмінності;
навички нижчого порядку	використання	Застосувати, проілюструвати, вирішити;
	розуміння	Описати, пояснити, визначити риси, переформулювати;
	знання	Скласти список, виділити, розповісти, показати, назвати

Пошук релевантного мовного компонента – важливе завдання. Стає зрозуміло, що навчання мови відбувається більше за допомогою концептуального розуміння предметної галузі, ніж за використання граматичних знань. Але вивчення граматики не ігнорується, підхід до неї здійснюється через засвоєння компонентів комунікативної та розумової діяльності [26, с. 15].

Дослідивши навчальні програми іноземних мов для учнів 11 класу, ми можемо дізнатись про те, що базовий загальноосвітній рівень свідчить про сформованість у старшокласників ІКК на рівні незалежного користувача [14].

Під час організації уроку іноземної мови вчитель має звертати увагу на сфери та теми, які зазначені у навчальній програмі для кожного профілю. Саме це допоможе краще формувати в учнів старших класів іншомовну комунікативну компетентність. Також програма передбачає навчання іноземної мови відповідно до навчального та іншомовного досвіду, набутого учнями в початковій та основній школі, з урахуванням вікових можливостей та комунікативних потреб старшокласників. Вивчення ІМ у профільній школі не постає у вигляді автономного процесу.

Якщо ми повернемося до стислої характеристики технології CLIL, то можемо порівняти її з завданнями, які передбачені навчальною програмою іноземних мов для учнів 11 класу ЗЗСО. Адже зміст навчання також побудований з важливих пунктів, які ми можемо побачити в описі технології CLIL, а саме на забезпеченні єдності предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів. Наголошуючи на особливостях організації процесу формування іншомовної комунікативної компетентності з використанням технології CLIL учнів 11 класу ЗЗСО, ми маємо звертати свою увагу на перелік завдань, які полягають у набутті таких вмінь:

- реалізація комунікації згідно сфер, тем та ситуацій, які зазначені у навчальній програмі;
- сприймати на слух автентичні тексти;
- вміти читати автентичні тексти різних жанрів і видів, що мають різний рівень розуміння змісту;
- спілкуватись у письмовій формі згідно поставлених завдань;
- застосування досвіду, набутого під час вивчення рідної мови та інших дисциплін, розглядаючи його як засіб свідомого оволодіння ІМ;
- вміння користуватись невербальними засобами спілкування за умови дефіциту відповідних мовних засобів;

- критичне мислення в процесі отримання нової інформації;
- вираження своїх думок, почуттів та ставлень;
- вміти користуватись засобами електронного спілкування для ефективної взаємодії з іншими, також усно та письмово;
- користуватись комунікативними стратегіями;
- користуватися навчальними стратегіями з метою самостійного засвоєння ІМ [14].

Наступним етапом роботи необхідно дати визначення терміну вправа. Вправа - це метод навчання який передбачає цілеспрямоване, багаторазове повторення учнями певних дій чи операцій з метою формування умінь і навичок, зокрема виконання певних дій з метою оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю [24].

Кожен вид мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо) має свої етапи для реалізації у вигляді вправ, з метою формування навичок іншомовної комунікативної компетентності у старшокласників. На основі дослідження наукових робіт кандидата педагогічних наук Грицик Н. ми можемо відтворити план уроку АМ з використанням технології CLIL:

- перевірка попередньо засвоєних знань;
- практика мови змісту;
- розширення словникового запасу;
- закріплення знань;
- уміння конспектувати;
- застосування нових знань;

- перевірка та виправлення помилок [41].

Реалізація етапів роботи передбачає виконання необхідних вправ під час уроку АМ із застосуванням елементів технології CLIL для формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО.

Звертаючись до іноземних джерел та їх детального аналізу, можемо бачити послідовність, яка передбачає успішну реалізацію уроку з використанням засобів технології CLIL, вчителю потрібно забезпечити та дотримуватись таких умов:

- достатня кількість часу для проведення уроку;
- вчитель має бути відповідальним у реалізації даної технології та стежити за розвитком знань з мови та предмету і, за необхідності, змінювати темп роботи, якщо необхідно ще раз пояснити матеріал учням;
- вміння вчителів предметників та іноземної мови взаємодіяти між собою та спільно працювати за потреби.

Необхідно звернути увагу на досвід впровадження технології CLIL за кордоном. Спираючись на праці науковців, ми маємо змогу дізнатись про те що, інтегроване навчання за змістом та мовою є більш вимогливим, ніж традиційний підхід до освіти, коли відбувається окреме вивчення мови та предмету. Тому його впровадження потребує координації на рівні школи та уряду. Можемо стверджувати, що на теренах нашої країни присутні теж такі проблеми у впровадженні технології CLIL, які раніше спостерігались в європейських школах. Дефіцит достатньо кваліфікованого викладацького складу є головною проблемою, адже саме від вчителя залежить великий обсяг роботи на уроці. Чільне місце займають освітнє законодавство та недостатня матеріальна та фінансова підтримка. В навчальних програмах з іноземних мов для учнів 11 класу ззсо ми спостерігаємо лише запропоновані вчителю змістові інтегровані лінії, такі як:

- Екологічна безпека та сталий розвиток – необхідна для формування в старшокласників соціальної активності, їх вміння бути свідомими в питаннях екології та активна у процесі збереження довкілля. Усвідомлення про важливість створення умов для майбутніх поколінь;
- Громадянська відповідальність – необхідна для формування особистості, яка розуміє принципи і механізми громади;
- Здоров'я і безпека - розвиток у старшокласника бачення на життя, в якому відбувається процес здорового способу та створення безпечного життєвого середовища.
- Підприємливість та фінансова грамотність – базується на кращому розумінні у старшокласників практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).

Розглянувши детально всі змістові лінії, запропоновані навчальною програмою, можемо приступати до пошуку необхідних ресурсів для проведення уроку іноземної мови. Технологія CLIL передбачає подання нової інформації учням на основі автентичних матеріалів. Тому, для пошуку подібної інформації, доцільним буде використання різноманітних іншомовних ресурсів, які вчитель може адаптувати для створення плану уроку. Імплементация CLIL з метою формування ІКК в учнів 11 класів ЗЗСО потребує демонстрації відео, фото, текстів та створення вправ, які допоможуть занурити їх в іншомовну атмосферу.

Підсумовуючий другий параграф цього розділу, ми можемо говорити про високу ефективність технології CLIL. Дана технологія досить нова на теренах нашої країни, саме в якості її активного застосування на уроках в 11 класі ЗЗСО. На це впливає, в першу чергу, готовність педагога до проведення

уроку нового типу. В умовах інтеграції змісту та мови, учні легше та краще можуть формувати іншомовну комунікативну компетентність. Адже на уроках, в хід яких задіяно технологію CLIL старшокласники мають більше можливості до взаємодії один з одним, в якості обговорення тем. Критерії проведення такого уроку дещо відрізняються від традиційного уроку іноземної мови. Для реалізації CLIL вчителю мови слід ознайомитись з головними ідеями, які закладені в основу цієї технології та планом дій на уроці. Навчальною програмою з іноземних мов, зокрема англійської, передбачено використання на уроках інтегрованих змістових ліній, які можна поєднати у вивченні тої чи іншої теми уроку. Вважаємо, що на шляху до покращення освіти в Україні, сучасний педагог має прагнути до розвитку та бажання втілювати нові технології на своїх уроках.

Висновки до розділу 2

Як висновок до проведеного дослідження у другому розділі, ми можемо сказати, що технологія CLIL є досить складна для впровадження на уроках іноземної мови в ЗЗСО. Це зумовлено тим, що педагоги зазвичай лише володіють інформацією щодо технології, але практичної реалізації не відбувалось. Нами було розглянуто методичний потенціал CLIL. Головна мета полягає у використанні іноземної мови лише в якості інструменту для вивчення предмету. На теренах нашої країни саме учні старших класів є цілком готовими для початку введення інтеграції на уроках, це зумовлено їх віковою категорією та більш розширеними уявленнями про світ. Саме старшокласники вже готові свідомо обговорювати теми на уроці, запропоновані вчителем. Така діяльність сприятиме формуванню в них іншомовної комунікативної компетентності.

Під час аналізу наукової літератури, котра була створена за участі європейських науковців, таких як Койл, Худ та Марш стало відомо один із важливих моментів у застосування цієї технології. Урок на основі технології CLIL має одночасно поєднувати в собі зміст, знання, спілкування та культуру

мови, яка вивчається, це має скорочену назву «4Cs» (content, communication, cognition, culture, and context).

Завдяки опрацюванню іноземних джерел, ми розуміємо, що «4Cs» є одним із важливим у ході уроку іноземної мови з використанням технології CLIL. Тому поєднання змісту, знань, спілкування та культури під час уроку і є особливостями в організації процесу формування іншомовної комунікативної компетентності з використанням технології CLIL учнів 11 класу ЗЗСО.

Отже під час складання плану проведення уроку іноземної мови, вчитель має підібрати не лише необхідний матеріал, але і вміти одночасно поєднати предмет та мову, яка в цьому випадку використовується як інструмент для засвоєння нової інформації. Важливим в ході уроку є якісне планування та поєднання змісту, знань, спілкування та культуру, що теж свідчитиме про урок на основі технології CLIL.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ CLIL ДЛЯ УЧНІВ 11 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Експериментальне дослідження процесу формування іншомовної комунікативної компетентності з використанням технології CLIL учнів 11 класу зсо

Дослідження низки наукової літератури сприяло остаточному вибору інноваційної технології CLIL, а саме її застосування на уроках АМ учнів 11 класу ЗЗСО для формування ІКК. Це підтверджує необхідність проведення експериментального дослідження в ході якого необхідно проаналізувати вплив технології на формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО.

Ми розробили програму «CLIL навчання для учнів 11 класів ЗЗСО». Метою якої стало: впровадження елементів CLIL та створення системи формування англomовної комунікативної компетентності учнів 11 класів ЗЗСО шляхом формування умов для інтегрування CLIL. (Додаток А)

Здійснення експериментального дослідження на основі розробленої програми засобом пробного навчання передбачає виконання таких завдань:

1. Перевірити рівень сформованості ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО за допомогою попередньо розроблених завдань.
2. Розробити завдання для перевірки рівня сформованості ІКК в учнів для передекспериментальної та післяекспериментальної перевірки.
3. Реалізувати зріз знань.
4. Проаналізувати навчальні матеріалів та розробити для реалізації мети програми.
5. Провести експериментальне навчання на основі розроблених вправ.
6. Описати результати пробного навчання та сформулювати висновки, підтверджуючі ефективність розробленої програми.

В експерименті приймали участь 30 учнів 11-А Чернігівської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 24 протягом терміну з 27.02.2023 до 08.04.2023. Проведення пробного навчання реалізовувалось у межах вивчення навчальної дисципліни «Англійська мова».

Разом з плануванням експериментального навчання в 11 класі ЗЗСО, були зазначені очікувані результати. Під час проведення уроків на основі

технології CLIL бажано відслідкувати підвищення мотивації до вивчення ІМ в учнів, їх бажання навчитись вільно спілкуватись ІМ, що і є підтвердженням ефективності даної технології, яка сприяє формуванню ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО.

Створенню планів уроків з використанням елементів технології CLIL передувало прийняття рішення щодо вибору відповідних дисциплін. Для інтеграції було обрано такі навчальні предмети як інформатика та фінансова грамотність. Даний вибір зумовлений тим, що знання з цих дисциплін використовуються щодня, зокрема учнями старших класів. Інформатика та фінансова грамотність є невід'ємною частиною у житті кожної людини. Тому, формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО на основі змісту з обраних дисциплін є актуальним. Отримані знання старшокласники впевнено можуть застосовувати в ході своєї комунікації з іншими, адже пропрацьовані ситуації під час уроку є наближеними до реальних та можуть з великою вірогідністю статись.

Експериментальне дослідження відбувалося впродовж трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного.

Перший етап експериментального навчання характеризується проведенням зрізу знань, результат якого свідчить про поточний рівень сформованості ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО. (Додаток Б) На основі отриманих результатів розподіляємо учнів на експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ) групи з приблизно однаковим рівнем.

Проведення зрізу знань в учнів 11 класу ЗЗСО здійснювалось виконанням наступних вправ учнями:

Task 1. Translate the words and find in the dictionary all meanings.

База даних, вартість, валюта, мобільний застосунок, товар, клавіатура, електронна пошта, підприємство, потреби, повідомлення.

Запропонована вправа орієнтована на перевірку знання лексичних одиниць в учнів 11 класу ЗЗСО. Пошук відповідних значень слів демонструє уміння учнів користуватись словником, зокрема онлайн.

Task 2. Read the text. Fill in the gaps in the sentences using the next words: knowledge, skill, habit.

In the process of learning, life and activity, each person accumulates [...] related to different areas. However, the [...] of the professional and the [...] of the ordinary person are fundamentally different. The essential difference between a professional is that his [...] is systematic. If we speak about a professional of the highest level, his [...] is also distinguished by a kind of "readiness." The term readiness in this case means the ability of a person to immediately recall what is needed at a given moment, the constant mobilization of the entire stock [of ...]. Thus, there are certain features of a professional's thinking that allow him to effectively use the existing [...].

[...] are first learned as isolated automated actions, then merged into holistic structures (systems [...]), and [...] themselves generalized to the level of "secondary [...]"

It is known that in some cases, previously learned [...] can serve as a basis and contribute to the development of new [...] and [...]. In other cases, it is possible that the previously learned [...] may have a negative effect on the newly learned ones. Literate the engineer, the organizer of the work of the team, must know the basic ways of forming [...], as well as the mutual influence of [...], [...] and [...], which are formed in an inseparable unity.

On the basis of [...] and [...] related to a certain type of activity, the [...] of a specialist are formed. [...] are manifested when solving non-standard problems and suggest a good orientation of a specialist in new conditions. They do not act as a simple repetition of past experience, but necessarily include elements of creativity. [...] always imply an independent activity of a specialist.

Учні читають по черзі другу вправу. Пропущені слова в тексті кожен учень записує самостійно.

Task 3. Answer the questions.

1. What information output devices do you know?
2. What is financial literacy?

3. Explain step by step how to download a mobile application for video editing?

Третя вправа передбачає висловлення власної думки в усній формі. Кожна вправа оцінюється в чотири бали. З урахуванням отриманих результатів в ході проведення передекспериментального зрізу знань, розробляємо плани уроків ІМ із застосуванням елементів технології CLIL.

Таблиця 3.1.

Результат передекспериментального зрізу знань учнів 11 класу ЗЗСО

Рівні сформованості іншомовної комунікативної компетентності (у %)	Кількість учнів
високий	0
середній- 30	9
низький- 70	21

Виконання вправ оціуюється в три рівні:

- Високий – 10-12 балів
- Середній – 7-9 балів
- Низький – 1-6 балів

Проведення другого етапу, формувального, передбачало проведення уроків ІМ на основі розроблених нами планів уроку, які підпорядковувались досягненню поставленої мети, зазначеної в ході створення навчальної програми. На цьому етапі для ЕК було здійснено два уроки ІМ із застосуванням технології CLIL, яка передбачала використання різноманітних ресурсів в ході навчання. Учні з КГ продовжували навчання ІМ за традиційним способом, переважно з використанням лише зошита підручника в якості додаткових ресурсів. (Додаток В)

Контрольний етап нашого експерименту характеризується проведенням повторної перевірки рівня сформованості ІКК в учнів обох груп. На основі

отриманих результатів можемо зробити подальші висновки. Отже, спостерігаємо, що рівень ІКК в учнів ЕГ значно зріс ніж в учнів, які навчались в КГ. Проведення порівняльного аналізу результатів ЕГ та КГ учнів 11 класу свідчить про те, що розроблена програма сприяла підвищенню рівня сформованості ІКК у старшокласників. На контрольному етапі учні ЕГ впорались значно швидше з поставленими завданнями та мають вищий результат ніж учні КГ. Можемо спостерігати позитивні зміни в учнів 11 класу ЗЗСО у навчанні на основі технології CLIL завдяки порівнянню отриманих результатів перед початком навчального експерименту та після. За результатами повторного зрізу знань, відслідковуємо, що 40% учнів змогли отримати високий результат, виконавши більшість вправ вірно та впорались з цим досить швидко. Середній показник теж зріс на 10%, а кількість учнів з низьким показником становить всього 30% учнів, які навчались за традиційним способом та були в КГ.

Таблиця 3.2.

Результат післяекспериментального зрізу знань учнів 11 класу ЗЗСО

Рівні сформованості іншомовної комунікативної компетентності (у %)	Кількість учнів
Високий - 30	9
середній- 40	12
низький- 30	9

Навчання за розробленою програмою із використанням технології CLIL підвищило рівень мотивації учнів у вивченні ІМ, що спостерігається під час їх роботи на уроці. Постійне перебування в іншомовному середовищі та робота за допомогою автентичних матеріалів свідчить про вищий рівень умінь говоріння, читання, письма та аудіювання в учнів 11 класу ЗЗСО. Зазначимо, що учні ЕГ завдяки виконанню запропонованих вправ демонструють власну готовність до вільного спілкування під час перебування в іншомовному середовищі.

Таким чином, проведення пробного навчання та отримання результатів свідчать про ефективність використання елементів технології CLIL для формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО. Тому досягнення мети програми ще раз підтверджує, що імплементація технології CLIL у навчальний процес учнів 11 класів ЗЗСО покращує їх рівень формування ІКК краще ніж вивчення ІМ традиційним способом

3.2. Методичні рекомендації щодо формування іншомовної комунікативної компетентності з використанням технології CLIL учнів 11 класу ЗЗСО

Останній параграф кваліфікаційної роботи передбачає надання методичних рекомендацій щодо формування ІКК з використанням технології CLIL учнів 11 класу ЗЗСО.

Формування ІКК - це складний і комплексний процес. Це пояснюється наявністю головного завдання, яке постає перед учителями іноземної мови, яке полягає у забезпеченні оволодіння учнями іноземної мови, розвитку у них уміння користуватися іноземною мовою, як засобом спілкування, адже це є необхідною передумовою для їхньої успішної життєдіяльності в полікультурному просторі.

Для того, щоб досягти високих результатів від навчання ІМ учням 11 класів ЗЗСО із застосуванням елементів технології CLIL, яка сприятиме формуванню у них ІКК, необхідно дотримуватися створених методичних рекомендацій на основі проведеного аналізу результатів від експериментального навчання.

1. Вчитель має ознайомитись із усіма важливими елементами технології CLIL та перевірити можливість реалізації такого уроку із застосуванням необхідних ресурсів.
2. Створення плану уроку передбачає вправи для розвитку навичок письма, читання та важливими для ІКК: говоріння та аудіювання.
3. Навчання відбувається на основі автентичних матеріалів, де відбувається цілковите перебування учнів в іншомовному середовищі.

4. Робота на уроці може здійснюватись в групах, парно та індивідуально.
5. Впровадження інноваційної технології на перших етапах краще здійснювати вчителю іноземної мови ніж вчителю предметнику. Адже вчитель іноземної мови буде впевненіше себе почувати під час уроку та може ефективно оцінити можливості учнів.
6. Кожен урок має супроводжуватись наочними матеріалами різних типів, які зазначені в розробленій нами програмі.
7. На етапі підготовки плану уроку, вчителю слід враховувати важливі чотири компоненти, які характеризують урок на основі технології CLIL, а саме:
 - Зміст - сприяє прогресуванню знань, умінь та навичок розуміння конкретних елементів визначеної навчальної програми.
 - Спілкування - використання іноземної мови для оволодіння новою інформацією, а не тлумаченням правил як використовувати мову.
 - Пізнання - розвиток навичок мислення, що пов'язують формування поняття (абстрактне та конкретне), розуміння та мову.
 - Культура - сприяння появі в учнів альтернативних поглядів та спільного розуміння, що поглиблює усвідомлення інших та себе.
8. Виконанню кожного завдання передують його детальне пояснення та приклади виконання.
9. Узагальнення виконаних вправ для здійснення перевірки засвоєння матеріалу учнями.

Отже, отримані результати перевірки дозволяють наголосити, що важливе місце під час формування ІКК в учнів 11 класів ЗЗСО займають автентичні матеріали, які сприятимуть повному зануренню в іншомовне середовище. Правильно підібрані матеріали для аудіювання та читання демонструють учням приклад реплік, які вони надалі можуть застосовувати

під час комунікативних ситуацій, виникаючих в ході їх життєдіяльності. Тому розроблена програма для навчання має ряд свої переваг, впроваджуючи її з наданими методичними рекомендаціями. (Додаток А)

Висновки до розділу 3

Останній розділ магістерської роботи присвячено експериментальній перевірці ефективності формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО за допомогою використання технології CLIL. Одним із важливих етапів на початку проведення експериментального навчання була розробка програми «CLIL навчання для учнів 11 класів ЗЗСО». Програма передбачає досягнення низки поставлених завдань. Сутність створеної програми полягає у дотриманні необхідних етапів з боку вчителя для успішної реалізації уроку ІМ під час якого відбувається впровадження елементів технології CLIL з метою формування ІКК в учнів 11 класів ЗЗСО.

Експериментальне дослідження проводилось в три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. Кожен з етапів має свій важливий вплив на подальші висновки щодо здійсненої роботи на уроках ІМ. Було прийняте рішення обрати такі дисципліни для інтегрованих уроків: фінансова грамотність та інформатика.

Констатувальний етап передбачав проведення доекспериментального зрізу серед учнів 11 класу ЗЗСО для розуміння їх поточного рівня сформованості ІКК. На цьому етапі учні класу діляться на дві групи: КГ та ЕК.

Проведення уроків ІМ з використання технології CLIL відбувається на другому етапі експерименту. Виконання вправ на формувальному етапі характеризується створенням умов для іншомовної комунікації, які дійсно можуть трапитись на життєвому шляху учнів 11 класу ЗЗСО.

Контрольний етап передбачає проведення повторного, післяекспериментального зрізу знань в учнів з ЕГ та КГ. Завдяки отриманим результатам, можемо стверджувати про ефективність програми, в ході якої дійсно вдалось досягнути поставленої мети.

Отже проведене експериментальне дослідження може вважатись успішним, що передбачає подальше наданням методичних рекомендацій, які можуть бути застосовані під час роботи іншими вчителями ІМ для формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі теоретично обґрунтовано та експериментально доведено ефективність впровадження елементів CLIL з метою створення системи формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів 11 класу ЗЗСО.

В першому розділі досліджуємо значення таких понять як: компетентність, іншомовна компетентність та іншомовна комунікативна компетентність. Аналіз наукової літератури вченого Сура Н. А. сприяв виділенню головних структурних компонентів іншомовної комунікативної компетентності та продемонстровано у вигляді схеми.

Досліджуючи питання щодо ефективних способів для формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО було обрано технологію CLIL. Вибір зумовлений методичним потенціалом CLIL, який містить в собі всі необхідні умови для формування ІКК у старшокласників. Імплементация такої технології в ході уроку ІМ базується на використанні знань мови як засобу для засвоєння змісту уроку, який інтегрується. Це є важливим чинником, який впливає на підвищення рівня мотивації в учнів 11 класу ЗЗСО. Технологія CLIL має великі переваги над проведенням уроку ІМ традиційним способом, підтвердженням цього є проведення експериментального дослідження.

Третій розділ магістерської роботи розкриває її практичне значення. На цьому етапі роботи створюється програма «CLIL навчання для учнів 11 класів ЗЗСО». Відбувається експериментальне навчання за участі учнів 11 класу Чернігівської ЗОШ I-II ступенів № 24. Даний етап передбачає проведення доекспериментального зрізу знань, пробне навчання за розробленими планами уроку згідно технології CLIL з метою формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО та завершується проведенням післяекспериментального зрізу знань та підведенням підсумків щодо ефективності розробленої програми.

Отже, за результатами проведених двох зрізів знань можемо стверджувати про ефективність від впровадження технології CLIL в ході уроку ІМ. Проведене експериментальне навчання демонструє отримані

успіхи, які можуть сприяти подальшому використанню технології CLIL на території України для учнів 11 класів ЗЗСО з метою формування ІКК. Це зумовлено використанням різноманітних ресурсів в ході уроку для занурення учнів в іншомовне середовище. Застосування низки техніки, наприклад демонстрація матеріалу на інтерактивній дошці під час уроку, свідчить про його високий рівень сучасності, уроки створюються на основі автентичного матеріалу, який є цікавим для учнів 11 класів ЗЗСО та підвищує їх рівень мотивації до навчання.

Аналіз проведеного експерименту підтверджує ефективність розробленої програми для формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО, де вагомий внесок належить інноваційній технології CLIL.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці //Виховання і культура. Київ, 2009. № 12 (17-18). С. 5-7.
2. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, пед. і лінгвіст. ун-тів / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ, 2013. 590 с.
3. Биковська О. В. Теоретико - методичні основи позашкільної освіти в Україні. ІВЦ АЛКОН, 2006. 356 с.
4. Бідюк. Н. М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції. Львів, 2012. С.158-160.
5. Вікторова Л. В. Критеріально – рівневий підхід у фаховій підготовці аграрників. Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Київ, 2007. Вип.5. С.16-27.
6. Грицишина Н. Контрольна робота. Англійська мова (зріз знань). 2021. URL:
<https://naurok.com.ua/test/kontrolna-robota-angliyska-mova-zriz-znan-z-veresnya-po-kviten-900757.html>
7. Дичківська І. М. Інновації в педагогічних технологіях: навч. посіб. К.: Академвидав, 2017. 218 с.
8. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
9. Канюк, О. Л. До питання формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців у ВНЗ. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2013 Вип. 27, С.60-64

10. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: спец. 19.00.07 / Київ, 2001. 37 с.
11. Марчій-Дмитраш, Т. М. Сучасні тенденції формування іншомовної комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. Сучасний рух науки: тези доп. X міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро, 2020. 748с. ULR: <<http://lib.pu.if.ua:8080/handle/123456789/5326?mode=full>>
12. Масол Л., Миро-польська Н., Рагозіна В. та ін. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегрованої мистецької освіти : посібник для вчителя / [наук. ред. Масол Л.]. Київ, 2010. 232 с.
13. Мачуський В. В, Визначення поняття «Компетентність»: теоретичний аспект. ULR: <https://core.ac.uk/reader/32305020>
14. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10-11 класи. ULR: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
15. Ніколаєва С. Ю., Шерстюк О. М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов. Іноземні мови. 2002. №1. С. 39–46.
16. Ніколаєва, С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. Іноземні мови. 2010. №2, С. 11–17.
17. Овчарук. О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи. Київ, 2004. 112 с.
18. Пасічник О., Пасічник О. Технологія CLIL як засіб поглиблення компетентнісної спрямованості змісту навчання іноземних мов: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. ULR: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/680/716>

19. Про загальну середню освіту: закон України від 13.05.1999. Редакція від 13.10.2018. ULR: <http://goo.gl/exGtxg>.
20. Ставицька І. В. Іншомовна компетентність: місце дефініції у термінологічному полі сучасних наукових суджень. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. №4 (30). С. 280-286.
21. Сура Н. А. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та компоненти процесу навчання професійно орієнтованого спілкування. Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. 2003. – № 4 (60). – С. 190-192.7.
22. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. – “Теорія і методика професійної освіти”. Луцьк, 2005. №23. с. 6-7.
23. Ходаковська О. Особливості методики предметно-мовного інтегрованого навчання. 30 с. ULR: <https://conf.ztu.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/11/63.pdf>.
24. Що являють собою вправи як методи навчання та які є види вправ. ULR: [https://pidru4niki.com/pedagogika/scho_yavlyayut_soboyu_vpravi_metodi_navchanny\[a_yaki_vidi_vprav#google_vignette](https://pidru4niki.com/pedagogika/scho_yavlyayut_soboyu_vpravi_metodi_navchanny[a_yaki_vidi_vprav#google_vignette)
25. Alonso E., Grisalena J. and Campo A. Plurilingual education in Secondary Schools: analysis of results, International CLIL Research Journal. 2008. №1, P. 36-49.
26. Anderson L., Krathwohl D.A. Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. New York: Longman. 2001. 15p. []
27. Broady E. Sameness and difference, the challenge of culture in language teaching. Language Learning Journal. 2004. №29. P. 68-72.
28. Bentley K. TKT Course CLIL Module. Cambridge University Press, 2010. 124 p.

29. Bentley K. The TKT (Teaching Knowledge Test) Course CLIL Module. Cambridge University Press, 2010. 127 p.
30. Bruner J. *Toward a Theory of Instruction*. Cambridge, MA, 1966.
31. Coyle D. Content and language integrated learning: Towards a connected research agenda for CLIL pedagogies. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 2007. №10(5), P. 543-562.
32. Coyle D., Holmes B., King L. *Towards an integrated curriculum - CLIL national statement and guidelines*. 2009. []
33. Coyle D., Hood P. and Marsh D. *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge, 2010.
34. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Cambridge, 2004.
35. Cummins J. BICS and CAPL: Empirical and Theoretical Status of the Distinctions. The University of Toronto. Street. *Encyclopaedia of Language and Education*, 2nd Edition. New York: Springer Science + Business Media LLC. Vol. 2: Literacy. 2008. 71–83p.
36. Cummins J., & Swain M. *Bilingualism in education: Aspects of theory, research and practice* (6th ed.) Routledge. London, UK, 2014.
37. Dalton-Puffer C. Outcomes and processes in CLIL: current research from Europe. Delanoy W., Volkman L. (eds), *Future Perspectives for English Language Teaching*. Heidelberg, 2008.
38. Dalton-Puffer C., Nikula T. Pragmatics of content-based instruction: teacher and student directives in Finnish and Austrian classrooms. 2006. № 27(2). P. 241-267.
39. Gardner, R. *Social psychology and second language learning: attitudes and motivation*. London, 1985.
40. Greenfell M. *Modern Languages across the curriculum*. London, Routledge, 2002.

41. Grytsyk N. V. Content and language integrated learning: approach to teaching English for specific purposes. ULR: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2016/12_2016/6.pdf
42. Halliday, M.A.K. Towards a Language-Based Theory of Learning. *Linguistics and Education*. 1993. № 5, P. 93- 116. ULR: <http://bookshop.europa.eu/en/content-and-language-integrated-learning-clil-at-school-in-europe-pbNCX106001>
43. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe. Report of the Symposium. Berne, Switzerland, 1996. Council for Cultural Cooperation (CDCC). A Secondary Education for Europe. Strasburg, 1997.
44. Hymes D. On Communicative Competence. New York, 1972. P. 269-293.
45. Krathwohl D. R. A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory Into Practice*. 2002. №41(4), P. 212-218. ULR: <https://doi.org/10.1207/s15430421tip4104>.
46. Lasagabaster D. Immersion and CLIL in English: more differences than similarities, *ELT Journal*. 2009. №10.
47. Lightbown P. and Spada N. *How Languages are Learned*. Oxford, OUP, 2006.
48. Liz Dale, Wibo van der Es, Rosie Tanner. *CLIL Skills*. Expertisecentrum mvt, 2010.
49. Lyutaya T. Reading Logs: Integrating Extensive Reading with Writing Tasks. *English Teaching Forum*, Volume 49, № 1. 2011. ULR: http://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/49_1_5_lyutaya.pdf
50. Mäsch N. The German Model of Bilingual Education. An Administrator's Perspective. *European Models of Bilingual Education* : Ed. by H. Baetens Beardsmore. Multilingual Matters Ltd, 1993. 206 p.
51. Teaching geography through English. ULR: <https://www.tkttw.com/download/CLIL/168749-teaching-geography-through-english-a-clil-approach.pdf>

52. Teaching science through English. ULR: <https://www.cambridgeenglish.org/images/179514-teaching-science-through-english-a-clil-approach.pdf>
53. Ting Y-L. T. CLIL in Spain: Implementation, results and teacher training. *ELT Journal*. 2011. №65 (4). P. 495-498.
54. Van Ek J. A. Waystage. Council of Europe. Cambridge University Press, 1999. ULR: <http://www.mon.gov.ru/pro/pnpo/>.
55. Vollmer Helmut Johannes, Lena Heine, Randi Troschke, Debbie Coetzee, Verena Kittel. Subject-specific competence and language use of CLIL learners: The case of geography in grade 10 of secondary schools in Germany. Paper presented at the ESSE8 Conference in London. London, 2006.
56. Wielander E. Something to talk about: Integrating content and language study in higher education. URL: http://www.unifg.it/sites/default/files/allegatipagrafo/22-01-2014/wielander_what_is_clil_at_aston_university
57. Woźniak, M. CLIL in Pharmacy: A case of collaboration between content and language lecturers. *Language Value*, №5(1). 2013. URL: <http://dx.doi.org/10.6035/LanguageV.2013.5.6>

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма «CLIL навчання для учнів 11 класів ЗЗСО»

Мета: впровадження елементів CLIL та створення системи формування англomовної комунікативної компетентності учнів 11 класів ЗЗСО шляхом формування умов для інтегрування CLIL.

В результаті роботи на уроках за даною програмою вчитель матиме змогу підготувати учнів 11 класу до ситуацій з іншомовною комунікацією, які можуть трапитись за межами школи. Тому очікуємо низку результатів:

- здатність учнів швидко орієнтуватись, опинившись у будь якій ситуації іншомовної комунікації;
- вміння впевнено взаємодіяти зі співрозмовниками;
- незалежно від комунікативної ситуації, бути готовим почати діалог.

Для отримання таких результатів в ході виконання вправ учням необхідно володіти всіма видами мовленнєвої діяльності, такими як: аудіювання, читання, говоріння, письмо. Їх одночасний розвиток сприятиме кращому засвоєнню змісту предмету, який інтегрується на уроці ІМ.

Традиційний урок ІМ поступається уроку, який створено за допомогою технології CLIL, такий урок включає в себе головні чотири елементи: текст, комунікація, культура, пізнання.

Представимо обрані групи вправ, які впливають на формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО. Подібні вправи мають тісний зв'язок з технологією CLIL, в основу якої покладено формування ІКК.

Таблиця 1

Вправи для формування ІКК

Підсистеми вправ	Групи вправ
------------------	-------------

в аудіюванні	A1	для формування мовленнєвих навичок аудіювання	A1 б	група вправ для формування лексичних навичок аудіювання
в говорінні	Г1	для формування мовленнєвих навичок говоріння	Г1б	група вправ для формування лексичних навичок говоріння
	Г2	для розвитку вмінь діалогічного мовлення	Г2б	група вправ для оволодіння діалогічними єдностями
Г2в			група вправ для оволодіння різними типами діалогу	
у читанні	Ч3	для розвитку вмінь читання	Ч3а	група вправ, що готують учнів до читання текстів
у письмі	П3	для розвитку вмінь письма	П3а	група вправ для розвитку вмінь написання різних типів письма (описів, повідомлень/розповідей, міркувань)
			П3 б	група вправ для розвитку вмінь написання академічних жанрів письма (планів, переказів, есе, доповідей, статей тощо)
			П3в	група вправ для розвитку вмінь написання різних жанрів

				писемного спілкування (записок, неофіційних та офіційних листів, оголошень, короткої автобіографії, різних офіційних форм і анкет тощо)
--	--	--	--	---

Створюючи план уроку за даною програмою, слід надавати більшу вагу вправам з говоріння та аудіювання. Аудіювання дозволяє сприйняття іншомовного матеріалу. Тому, ми маємо адаптувати кожну вправу відповідно до технології кліл, адже головними елементами в тут є вивчення змісту, його розуміння, застосовуючи мову як інструмент. Але і необхідно створити комфортні умови для запуску комунікації на уроках ІМ. Тому і головна мета таких уроків буде це створення умов для іншомовної комунікації та її формування.

Адаптуючи автентичний матеріал та створення вправ передбачає їх вирішення шляхом застосування навичок мислення вищого рівня в більшій мірі, таких як критичне мислення, творчість, оцінка, вирішення проблем, ніж за рахунок таких навичок як ідентифікація та пригадування, які належать до нижчого рівня мислення.

На уроках ІМ за використання технології CLIL потрібно створити для учнів 11 класу ЗЗСО іншомовне середовище та умови для постійної комунікації ІМ. Вчителю слід створювати вправи, які сприятимуть постійному природному мовленню ІМ як альтернативу граматичним.

Можливе чергування дисциплін, які інтегруються для підвищення мотивації в учнів та розширення їх словникового запасу, що сприятиме кращому формуванню ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО. Звернімо увагу на послідовність дій за умови імплементації технології CLIL в хід уроку ІМ з метою формування ІКК в учнів 11 класу ЗЗСО:

1. На основі дисциплін, які вивчають учні 11 класу ЗЗСО обираємо необхідну, котру можна вивчати за допомогою технології CLIL.

- Доречно буде обрати предмет, який учні раніше вивчали та в деякій мірі володіють ним рідною мовою.
2. Створення плану уроку з імплементацією елементів технології CLIL передбачає попереднє визначення його змісту, мети та майбутніх результатів.
 3. Першочергове впровадження даної технології краще здійснювати вчителю ІМ, ніж вчителю з іншої дисципліни, це зумовлено тим, що вчитель з мови буде впевненіше почувати себе, впроваджуючи нове та зможе краще відслідкувати успіхи учнів.
 4. Пошук необхідних ресурсів, які будуть компонентами вправ, що сприятимуть створенню ситуацій для занурення в іншомовне середовище.
 5. Під час ознайомлення учнів з новою інформацією, вчитель повинен використовувати такі допоміжні засоби, які відрізняються в залежності від вигляду текстового матеріалу (текст, речення, слова):
 - текст - візуальна організація, діаграми, відео, прогнозування змісту тексту, модельні тексти, мовні рамки;
 - речення - початок речення, початок запитань, вставлення елементів у таблицю, заповнення пропусків у реченнях, реченні та його візуалізація;
 - слово - візуалізація, реалії, використання стікерів, банк слів, глосарії, словник цільової мови, двомовний словник, високочастотні слова.
 6. Початок уроку характеризується вступом, де зазначається тема уроку та здійснюється підготовка учнів для занурення в іншомовне середовище.
 7. Відбувається з'ясування попередніх знань, якими вже володіють учні.
 8. До більшості вправ учні отримують роздрукований лист з новими словами, з їх перекладом чи поясненням значення іноземною мовою.
 9. Після прочитання тексту вчитель задає питання, зокрема такі, що вимагають застосування критичного мислення.

10. Важливим елементом для проведення уроку на основі технології CLIL є наявність техніки, наприклад інтерактивної дошки за допомогою якою вчитель може продемонструвати учням фото, відео, аудіо, презентації, анімації та ін., що сприятиме кращому сприйняттю ІМ.
11. Урок, в ході якого присутні елементи CLIL, завершується підсумком матеріалу, який був опрацьований під час виконання вправ.

ДОДАТОК Б

Зріз знань

Для перевірки рівня сформованості ІКК обрано вправи, які пов'язані з вивченням таких дисциплін як інформатика та фінансова грамотність. Учням запропоновано виконання всього трьох вправ, результати яких буде використано для аналізу ефективності розробленої програми під час здійснення контрольного етапу.

Task 1. Translate the words and find in the dictionary all meanings.

База даних, вартість, валюта, мобільний застосунок, товар, клавіатура, електронна пошта, підприємство, потреби, повідомлення.

Запропонована вправа орієнтована на перевірку знання лексичних одиниць в учнів 11 класу ЗЗСО. Пошук відповідних значень слів демонструє вміння учнів користуватись словном, зокрема онлайн.

Task 2. Read the text. Fill in the gaps in the sentences using the next words: knowledge, skill, habit.

In the process of learning, life and activity, each person accumulates [...] related to different areas. However, the [...] of the professional and the [...] of the ordinary person are fundamentally different. The essential difference between a professional is that his [...] is systematic. If we speak about a professional of the highest level, his [...] is also distinguished by a kind of "readiness." The term readiness in this case means the ability of a person to immediately recall what is needed at a given moment, the constant mobilization of the entire stock [of ...]. Thus, there are certain features of a professional's thinking that allow him to effectively use the existing [...].

[...] are first learned as isolated automated actions, then merged into holistic structures (systems [...]), and [...] themselves eneralized to the level of "secondary [...]".

It is known that in some cases, previously learned [...] can serve as a basis and contribute to the development of new [...] and [...]. In other cases, it is possible that the previously learned [...] may have a negative effect on the newly learned ones. Literate the engineer, the organizer of the work of the team, must know the basic ways of forming [...], as well as the mutual influence of [...], [...] and [...], which are formed in an inseparable unity.

On the basis of [...] and [...] related to a certain type of activity, the [...] of a specialist are formed. [...] are manifested when solving non-standard problems and suggest a good orientation of a specialist in new conditions. They do not act as a simple repetition of past experience, but necessarily include elements of creativity. [...] always imply an independent activity of a specialist.

Учні читають по черзі другу вправу. Пропущені слова в тексті кожен учень записує самостійно.

Task 3. Answer the questions.

4. What information output devices do you know?
5. What is financial literacy?
6. Explain step by step how to download a mobile application for video editing?

Третя вправа передбачає висловлення власної думки в усній формі. Кожна вправа оцінюється в чотири бали. З урахуванням отриманих результатів в ході проведення передекспериментального зрізу знань, розроблюємо плани уроків ІМ із застосуванням елементів технології CLIL

Плани уроків на основі технології CLIL з метою формування ІКК

План уроку

Cross-curricular area: financial literacy	Topic: using money abroad	Age: 16-17 years old
Materials: Resources: video, interactive board, worksheet. Internet connection: email.		
Duration	2 hours in class	
Key competences	Communication in foreign language Learning to learn Social competence Cultural awareness and expression Ability to manage money Digital competence	
1. CONTENT	Managing your own money while living abroad	
2. LANGUAGE AND COMMUNICATION	Vocabulary	To learn words about using money: dollars, cent, income, spending, saving, budget, basic needs
	Skills	Listening: To answer questions

		Speaking: - Phoning. - Discussion of possible purchases according to the amount of finance.
		Reading: - To understand the emergence of money - To relate products to categories
		Writing - To write the distribution of purchases by groups
	Functions	- To express needs and likes - To express opinions
	Communication	- To share opinions with peers
3. COGNITION	Fill in table; the ability to count money in currency	
4. CULTURE	To understand the concept of spending money and saving money.	
STAGE 1: Warm-Up		
Description	In this activity asks questions about spending money abroad. Imagine that you have been living in London for a month. Fill in the table about a person's basic needs and wishes.	
Procedure	T: What are basic human needs? T: Name your regular expenses that you can't give up? Students need to fill in the table.	

Resources and materials	Students have a handout in the form of a table, examples of photos on the board and their own needs and desires
STAGE 2: Currency	
Description	In this activity, students talk to their friend about the amount of money they have. Dialogue with a friend.
Procedure	<p>Students watch a video suggested by the teacher. Different combinations of money are displayed on the board screen. Students should talk to a friend before going to the store (choose the suggested combination on the screen and tell the friend about their future purchases in the store).</p> <p>-watch the video and then work in pairs (dialog)</p> <p>T: Imagine that the student next to you is your friend with whom you will go to the store in thirty minutes. You need to recreate a phone conversation in which you tell your friend how much money you have today. Then tell each other what you can buy in the store.</p>
Resources and materials	video ULR: Prices in Dollars and Cents Interactive Board
STAGE 3: Money	
Description	In this activity, students need to read a text about money.
Procedure	Students familiarize themselves with new vocabulary before reading the text. Each student reads the text in

	turn, one by one. In order to assess the level of assimilation of information, students together with the teacher discuss the details of the text.
Resources and materials	Text ULR: https://www.onestopenglish.com/download?ac=4648 Printed text and new words with an explanation of their meaning.
Assessment	

Appendix – stage 1

Fill in the table. Look at the proposed pictures on the screen of the interactive whiteboard and choose to which they belong.

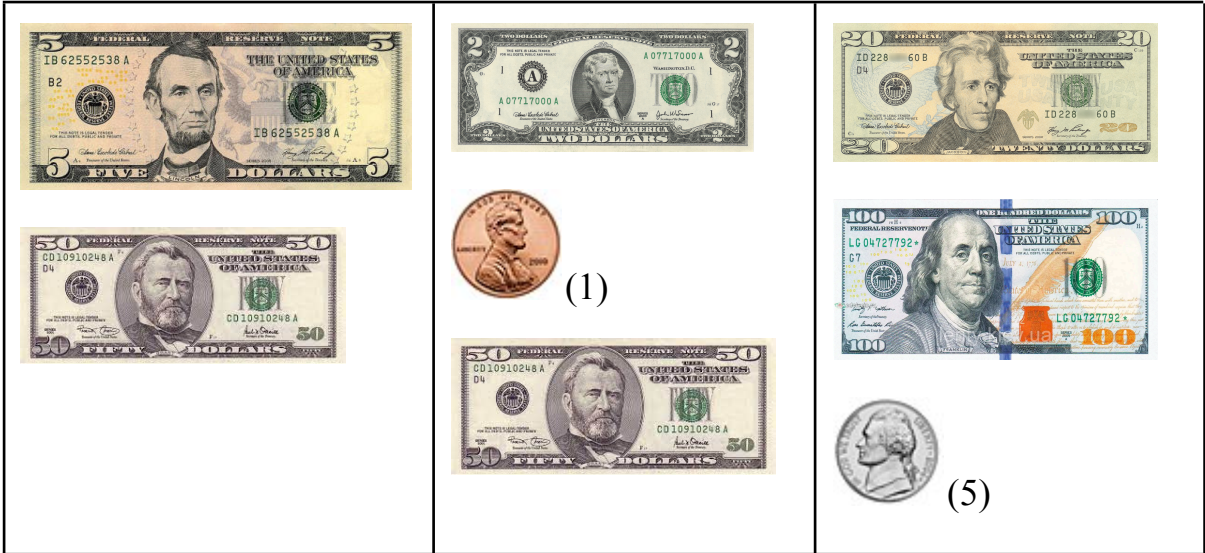
basic needs	other needs	likes
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.
5.	5.	5.

Appendix – stage 2

План уроку

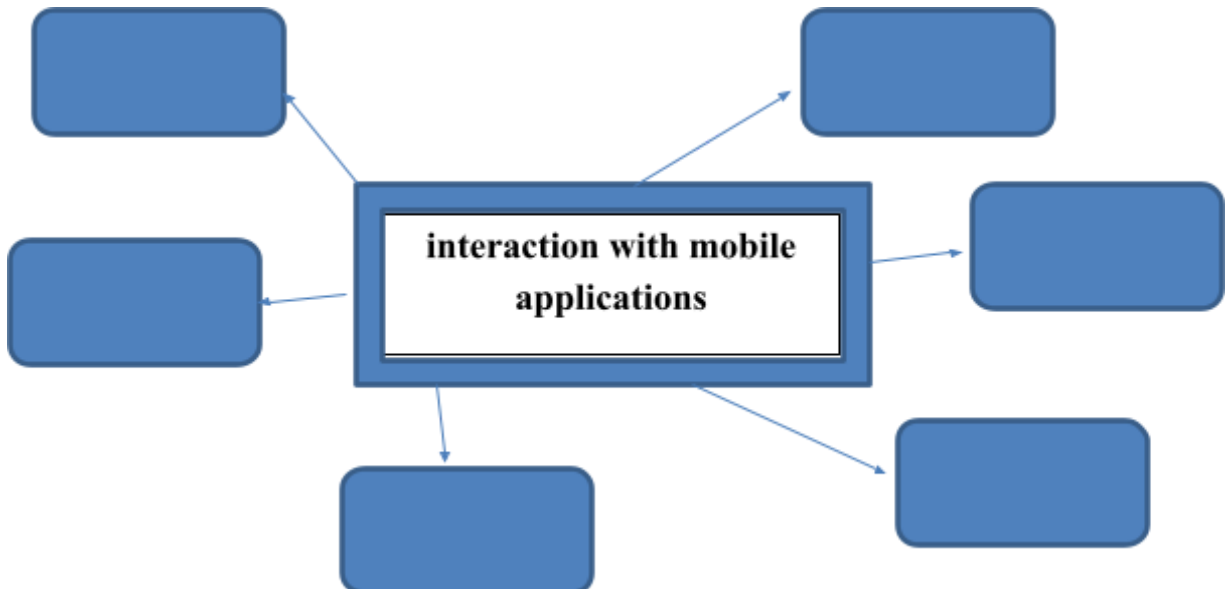
<p>Cross-curricular area: Computer Science</p>	<p>Topic: social networks and mobile applications</p>	<p>Age: 16-17 years old</p>
<p>Materials: Flashcards, Paper, pens, computer; Resources: online images; Internet connection: Google maps, Google mail</p>		
<p>Duration</p>	<p>2 hours in class</p>	
<p>Key competences</p>	<p>Communication in foreign language Digital competence Social and civic competence</p>	
<p>1.CONTENT</p>	<p>Popular applications and their functions</p>	
<p>2.LANGUAGE AND COMMUNICATION</p>	<p>Vocabulary</p>	<p>To learn words about: characteristics of applications, e-mail, maps, road signs</p>
	<p>Skills</p>	<p>Listening - To listen to teacher explanations</p>

		-To listen to classmates during dialog
		Speaking - To communicate during a role-play using the target language.
		Reading - To understand application functions
		Writing - To write an email to friend
	Function	- To express your needs. -The ability to start a dialogue with a stranger first.
	Communication	- The ability to find a way out of a critical situation
3. COGNITION	Creation of mind map	
4. CULTURE	Use of the necessary applications for orientation in areas abroad	
STAGE 1: social media and email		
Description	In class, students discuss mobile applications and e-mail	
Procedure	Students take turns commenting on each application icon and naming its main characteristic and names. We create a mind map of the main characteristics named by the students.	
Resources and materials	An image of mobile application icons on an interactive whiteboard. An example of creating a mind map.	
STAGE 2: Email		
Description	Creating a letter to a foreigner friend	

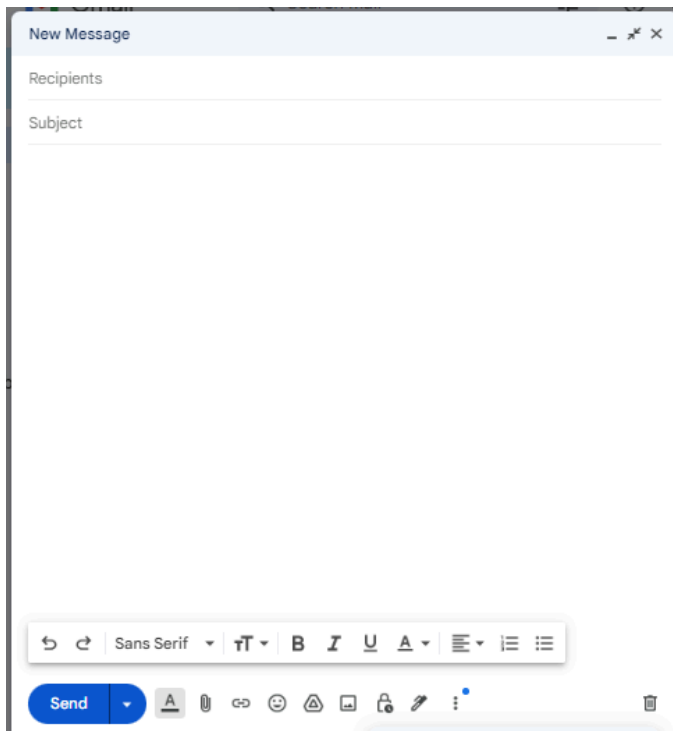
Procedure	Consider the structure of the e-mail application. Students write to a friend who lives in London and invited him to visit. In the letter, they are interested in his affairs, talk about their favorite application, which they use every day.
Resources and materials	The board shows the main components that students use to write a letter to a friend. Google mail interface.
STAGE 3: communication with a stranger abroad	
Description	The purpose of the exercise is to teach students to communicate freely with foreigners in the event of a critical situation, finding themselves in a foreign language environment.
Procedure	Imagine that you have come to visit your friend for a week. While walking around the city, you used the navigator, but at some point you did not notice how the battery percentage on the phone decreased and it turned off 1 km before the destination. You should ask a passerby how to get to the destination you need. Understand explanations from a foreigner, orient yourself by signs and walk independently.
Resources and materials	Google maps mobile application. Printed auxiliary cues for communication. Demonstration of road signs in the city.
Assessment	Summary of students' work in class and their achievements.

 <p>Watch videos and create your own</p>	 <p>Listening to music</p>	 <p>Convenient access to personal documents</p>
 <p>Communication during conferences</p>	 <p>Viewing videos and photos, posting your own content and communication</p>	 <p>Helps to navigate around the city</p>
 <p>Messenger for communication</p>	 <p>Photo editing</p>	 <p>Studying and doing homework</p>

Mind map

Appendix – stage 2

New words:

Recipients, subjects, undo, redo, font,size, bold, italic, underline, text colour, align, numbered list, bulleted list, indent less, indent more, quote, strikethrough, remove formatting.

